

ИЗВОРИ

Славко БУРЗАНОВИЋ*

Иван ЛАКОВИЋ**

БОЖИДАР БОЖО С. ВУКОВИЋ: ДОКУМЕНТА ИЗ
ОПЕРАТИВНЕ АРХИВЕ КОМАНДЕ ЈАДРАНСКИХ
ТРУПА ЗА НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР 1918.ГОДИНЕ

ABSTRACT: This collection, composed of documents from the Historical archive of the Ministry of People's Defense (today: Archive of the Armed Forces of Serbia) in Belgrade, was selected and transcribed by Božidar Vuković, ret. collonel, at directive by Jagoš Jovanović, director of the Historical institute of Montenegro during the middle fifties of 20th century. The documents belong to the Comand of Adriatic troops, a military dispatch of the Serbian Army to Montenegro and Northern Albania in 1918-1919, and contain the correspondence of commander, col. Dragutin Milutinović with his superiors in Supreme Command, his subordinate officers in Skadar, Podgorica and Kotor, commander of the French allied troops in Skadar, as well as numerous civil political activists in the area.

KEY WORDS: Božidar Božo Vuković, Montenegro, Serbia, Adriatic troops, col. Dragutin Milutinović

Божидар Божо С. Вуковић је рођен 8. 1.1893. године у Предишу, Бјелице. Као активни официр се борио у Балканским ратовима 1912-1914. и у Првом свјетском рату, гдје је био рањен у Церској бици, да би након повлачења преко Албаније учествовао у пробоју Солунског фронта. Као заслужни ратник, био је носилац низа највиших ратних одликовања.¹ У војсци Краљевине СХС/Југославије је достигао чин коњичког

* Аутор је виши научни истраживач у Историјском институту Универзитета Црне Горе.

** Аутор је научни сарадник у Историјском институту Универзитета Црне Горе.

¹ У његовој документацији постоји и потврда да је одликован Златном медаљом за храброст за заслуге у борби 1914-1915, Споменицом ослобођења и уједињења, Златном медаљом за ревносну службу и Орденом Југословенске круне V реда. Увјерење Државног секретаријата за народну одбрану о одликовањима Божидара С. Вуковића,

потпуковника. Осим свог професионалног, војничког ангажмана, Вуковић је деценијама скупљао грађу за историју Црне Горе, оставивши иза себе необјављену збирку од неколико хиљада докумената. На Цетињу му је, 1971. године, објављена студија *Рат Црне Горе против Турске и Бугарске 1912-1913. и рад Црне Горе на унији и сарадњи са Србијом*, а у рукопису му је остало још неколико текстова попут *Црна Гора за вријеме владавине краља Николе 1860-1918. године*, *Дукља – Зета – Црна Гора* и других. Умро је у Београду 1992. године.

Током 50-их година XX вијека, Вуковић је, по налогу Јагоша Јовановића, директора Историјског института Црне Горе и предсједника Историјског друштва Црне Горе, извршио обимна истраживања у Историјском архиву Министарства народне одбране (касније Архив војноисторијског института ЈНА, а данас Војни архив Оружаних снага Србије), преписујући и прекуцавајући грађу из историје Црне Горе, нарочито у вези уједињења Црне Горе и Србије, Божићне побуне, комитског покрета и других војних и политичких догађаја из завршних фаза Првог свјетског рата². Ова грађа је, заједно са његовом личном библиотеком, понуђена Државном музеју на Цетињу 1969. године, гдје се данас чува као посебни фонд од 14 кутија. Такође, у Библиотеци Историјског института се чува више фасцикли са грађом коју је Вуковић прикупио и она је коришћена као основа за публиковање више значајних студија и збирки докумената. Нажалост, име и допринос Божидара С. Вуковића историографији су остали готово непознати, будући да су корисници грађе коју је он прикупио, у научним апаратима својих дјела, наводили архивске фондове и бројеве фасцикли у којима се чувају оригинали докумената, не помињући име њиховог сакупљача³.

Народни музеј Црне Горе, Архивско-библиотечко одјељење, Архивска грађа Божидара С. Вуковића.

Поводом његове смрти, у тексту „Умро стари ратник“, ПОЛИТИКА, 24.10.1992, наведено је да је био носилац и Карађорђевог звезде са мачевима, Ордена белог орла са мачевима, Златне медаље Обилића, Споменице српско-турског рата и Албанске споменице.

² Народни музеј Црне Горе, Архивско-библиотечко одјељење, Архивска грађа Божидара С. Вуковића, писмо Ј.Јовановића, директора Историјског института, Б. Вуковићу од 30.7.1954.

Исто, писмо Б.Вуковића Ј.Јовановићу од 16.6.1955.

Исто, писмо Ј.Јовановића Б. Вуковићу од 22.6.1955.

³ Иронија је тим већа што је сам Вуковић, у писму Дирекцији Државног музеја на Цетињу, предајући своју заоставштину, једино тражио да се ова грађа чува „... у засебној витрини под мојим именом и да свако лице које би се служило подацима из ове збирке у свом раду обавезно унесе и изворе одакле их је прикупило...“ Писмо Божа С.Вуковића Дирекцији Државног музеја, 12.маја 1969.г, НМЦГ, Архивско-библиотечко одјељење, Архивска грађа Божидара С. Вуковића, Пописник историјске грађе о Црној Гори Божидара С. Вуковића.

Поводом обиљежавања стогодишњице догађаја који су представљали суштинско размеђе двије епохе у историји Црне Горе, овом приликом представљамо једну од збирки докумената које је Вуковић прикупио током поменутог истраживања у Београду 50-их година XX вијека. Она се односи на догађаје у Црној Гори у периоду новембар 1918 – фебруар 1919. године, а садрже преписку команде Јадранских трупа, са пуковником Драгутином Милутиновићем на челу, са Врховном командом српске војске (од 1. 12. 1918. Војске Краљевства СХС – војвода Живојин Мишић и генерал Петар Пешић), командом II армије (војвода Степа Степановић), командујућим кадром потчињених јединица, командантима комитских одреда, делегатима српске владе и представницима локалних органа власти. Иако у овом корпусу преовлађују документи са војном тематиком, велики број се односи на политичка, друштвена и економска питања Црне Горе и сјеверне Албаније, у свјетлу краја ратних операција и стварања нових државних оквира.

Ова грађа, коју стављамо на увид јавности, састоји се од 92 документа који се чувају у фасцикли бр 412, *Документа из оперативне архиве команде Јадранских трупа за новембар и децембар 1918. године*, у Историјском институту УЦГ⁴ и до сада није интегрално објављивана.

У прилогу, такође, доносимо пописник XXII групе документарне грађе, коју је Вуковић предао Народном музеју Црне Горе на Цетињу, у чији тематски корпус спада и ова збирка.

⁴ Библиотека Историјског института Универзитета Црне Горе, Архивска грађа, Фасцикла 412, Документа из оперативне архиве команде Јадранских трупа за новембар и децембар 1918. године.

ДОКУМЕНТА ИЗ ОПЕРАТИВНЕ АРХИВЕ КОМАНДЕ
ЈАДРАНСКИХ ТРУПА ЗА НОВЕМБАР И ДЕЦЕМБАР 1918. г.

Садржај:

ПОБУНЕ УЦРНОЈ ГОРИ И ЊИХОВО УГУШИВАЊЕ

јули-август 1954. Прикупио и средио: Божидар С. Вуковић

Списак

XXII групе докумената из Команде Јадранских Трупа из рата 1914-1920. г.

Ред. бр.	Садржај	Број листова	Примедба
1	Документа из Оперативне архиве Команде Јадранских Трупа за новембар-децембар	321	
2	Релације Команде Јадранских Трупа о борбама за време угушавања побуне у Црној Гори од 21. XII 1918. г. до 6. I 1919. г.	15	
	Свега	336	

18. август 1954. г.
Београд

Прикупио и средио
Божидар С. Вуковић ⁵

Сравнили:

1. Блажо Р. Вуковић
2.

Да је препис веран оригиналу тврди:
Капетан I кл. ⁶

⁵ Библиотека Цетиње, група XXII, бр. 412.

⁶ Библиотека Цетиње, група XXII, бр. 412.

Примљено у 10 после подне
31. X. 1918.

Команданту Јадранских Трупа – Подгорица.

Ваше наређење Обр. 163. од 30. X. ов. м. добио сам.

Данас ћу остати у Шавнику да издам потребна наређења мојим трупам, које оперишу на десно крило. Наше чете су прешле границу и ушле су још 26. ов. м. у Билећу, 28. су ушле у Требиње. На том сектору ситуација иде одлично. Пошто према Вашем наређењу Обр. 163. морам поћи за Подгорицу, то молим команданта, да ако није неопходна потреба за мој долазак у Подгорицу, изда наређење, да бих се ја са штабом кренуо средином фронта, где оперишу моје трупе, јер је од Подгорице сувише далеко и незгодно командовати трупам, које се налазе на десном крилу. Из Шавника ћу поћи сутра рано т. ј. 1. XI. т. г. – правцем Никшић-Подгорица.

Ако горњи мој предлог будете одобрили, молим за што хитније наређење преко Никшића.

Командант, Војвода К. Пећанац.

Команда Јадранских Трупа
Обр. 178.

1. XI. 1918.

Команданту места – Никшић

Саопштите Војводи Пећанцу, да се са штабом неизоставно крене за Подгорицу.

1. XI. 1918.

Подгорица

Преписати

Командант, пуковник

Милутиновић

Телефоном, Команданту места – Цетиње, Колашин, Никшић, Андријевица

Врховна Команда са Обр. 31944 од 27. октобра јавља, да су наше армије победоносно прешле Саву, Дунав и Дрину и да се српске трупе већ налазе у Сарајеву, где су свечано дочекане. Исто су тако дочекане у Ст. Пазови преко Саве. На левој обали Дунава заузети су под борбом Базјаш и Нова Молдава, где су мађарски војници побацали оружје

и разбегли се. Становници Зворника и Тузле молили су, да им се упу-те српске трупе.

Код Вршца се налази једна немачка дивизија, која чека возове па да одступи.

Народ свуда пристаје уз војску и гони непријатеља – Аустријан-це и Маџаре.

Ово се доставља на знање.

Команда Јадранских Трупа
Обр. 180
1. новембар 1918.
Подгорица.

Командант, пуковник,
Милутиновић

Бр. 2629 предао Ђокић
Примио 27 1918 7 час.
Ком. Јадр. трупа.
Из Ниша 269 26

I армија нема извештаја.

I армија 3 Ешалона возовима послата су из Вишеграда за Сарајево. Јадранских трупа су после борбе 17 овог м.ца ушле у Скадар. – Тарабош су заузели 19 ов. мца.

Италијанска трупа ушла је у Скадар 20 ов. мца. Подгорица и Ник-шић заузети су такође 22 овог м.ца, ратни плен је врло велики, заробље-но је четири хиљаде војника и око 120 официра. Са Цетиња је неприја-тељ послао парламентарне да преговарају о предаји Вароши.

Црногорци се одушевљено боре уз наше трупе.

Обр. 39912

По Зап. Нач. Штаба
Генерал Пешић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 181
1. XI. 1918.

По извештају Врховне Команде Обр. 39912 од 26. ов. м. три еша-лона II армије упућени су возовима из Вишеграда у Сарајево. Трупе се непрестано возовима упућују у Сарајево.

Ово се саопштава ради знања.

1. нов. 1918. г.
Подгорица

Преписати:
Комдт, пуковник,
Милутиновић

Врховна Команда
Грб
Главна Интендатура
Ебр 22221
Команданту Јадранских Трупа

По захтеву Врховне команде Е. Но 22062 од 7. ов. мца. Господин Министар војни под Пов. Е. Дј. Бр. 14050 известио је, да је Краљевска влада под Стр. Пов. Бр. 517 одобрила кредит од 200.000 за рад на пропаганди у Црној Гори. Кредитом ће руководити професор Светозар Томић, Јанко Спасојевић и један официр, кога одреди Врховна Команда.

На основи овог, начелник штаба под Пов. Е. Бр. 22221 одредио је команданта Јадранских Трупа пуковника г. Драгутина Милутиновића.

Пошто је професор Томић већ отпутовао, то молим да му се ово саопшти а умољен је Господин Министар војни, да саопшти г. Спасојевићу када се буде јавио и пошао из Главне Интендантуре прими новац и понесе.

Новац у 200.000 дин. предат је г. Јанку Спасојевићу.

15. октобра 918. г.
Скопље

Главни интендант
дј.штаб. пуковник
Р. Крстић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 182
1. XI. 18.
Команда Јадранских Трупа
Пов. Обр. 182.

Да се ово наређење саопшти г. г. Спасојевићу и Томићу, и предмет остави у акта.

2. нов. 1918. г.
Подгорица

Комдт, пуковник,
Милутиновић

Саопштено ми је.

17. XI 1918.
Подгорица

Делегат Владе
Свет. Томић

Команданта Јадр. трупа
Обр. 182 18. XI 1918. г.
Врховној Команди.

Наређење Врх. команде Ебр. 22221 од 15. октобра 1918. а које се наређење односи на кредит од 200.000 добио сам тек 1. новембра у Подгорици. Г. Спасојевић је стигао и нашао се са мном у Андријевици 22. октобра, и ништа ме није обавестио – да сам ја или ма који од г. г. официра у комисији за трошење овог кредита.

По доласку у Подгорицу г. Спасојевић и чланови Црногорскога одбора, а то је било пре 1. новембра, одмах ми се г. Спасојевић жалио да је кредит већ утрошио, још на путу, као и да нема пара, због чега је телеграфисао Врхов. Команди под ОБр. 167 од 30. X. т. г. да се сума од једног милиона пошаље што пре.

Према овоме ја нисам ни могао бити у комисији за трошење кредита од 200000 пошто је исти био утрошен већ у Васојевићима као и на путу за овамо – Подгорицу – пре 1. новембра када је споменуто предње наређење добивено, из кога сам сазнао, да сам одређен у комисију. Према овоме ја нисам могао поступити по Пропису о руковању са кредитима из чл. 22 Закона о Држав. Рачуноводству Обр. 37.552 од 24. јуна 1918. г. /Служ. Војни Лист бр. 29 за 1918. стр 399/

О овоме част ми је извести Врх. Команду

18. новембра 1918. г.
у Подгорици

Преписати
Командант, пуковник
без _____

1. чета 2. батаљ. II Југослов. п.
Пов. Бр. Служб.
Команданту Јадранских Трупа

Част ми је поднети Команданту следећи извештај:

Данас сам добио наређење од начелника штаба пуковника г. Фуртуа, пошто г. пуковник није још дошао, да напустим Скадар. Стоји: да је то наређење од главног Команданта Савезн. Војски генерала дЕпера, и да је оно послато и Команданту мога пука, али да се мени саопштава због тешкоће у саобраћају, и тражи да одредим дан напуштања Скадра. На ово наређење одговорио сам и усмено и писмено да га не могу извршити док не добијем наређење од мога Команданта пука, који ме и оставио. Командант места који сада заступа пуковника г. Фуртуа инсистирао је на томе да се одмах кренем, но ја сам остао при своме очекујући наређење.

Што се тиче ситуације у Скадру она је за сада доста замршена.

Талијани су од првог дана уласка у Скадар почели велику агитацију у своју корист. Као згодан начин пропаганде они потпомажу све елементе који траже аутономију Албаније, или их чак они подбадају да би после извукли користи за себе. Пошто су у Скадру војске свих савезника па и наша, они се боје да Скадар не остане интернационалан, као што је и раније био. Нарочито им улева страх то што смо ми освојили Скадар, па из бојазни да Скадар не буде српски, у свакој прилици гледају да изазову инцидент. Организоване су манифестације 25. ов. м. на којима су Арнаути тражили да Скадар и околина и сви крајеви где се арнаутски говори, буду присаједињени Јужној Албанији. Из Улциња су долазили делегати, вероватно упућени од Талијана да поднесу молбу да и цело Приморје припадне Албанији. Из Бара су се такође очекивали делегати. Интересантно је да међу тим индивидуама има врло велики број и таквих, који су колико до јуче били ватрени присталице Аустрије. У последње време извештен сам да је у Скадру образован и један одбор за тражење једноставне Албаније у коме су: Пренк-паша, Сулга бег Бушатлија, Мухарем ага Казас, Муса Југа и Фезли Бег.

У Скадру се образује жандармерија у коју се увлаче бив. аустријски официри, који су отворени наши непријатељи. Ја сам указао француском Команданту на ту појаву, и он је уверавао да ће та жандармерија бити организована тек по доласку пуковника г. Фуртуа и да ће водити рачуна о томе.

Према овоме молим за наређење хоћу ли остати у Скадру и даље или ћу га напустити. Уједно част ми је дати и своје мишљење да је неопходно потребно да овде остану српске трупе па чак да се и повећају.

Исхрана се овде још врши путем реквизиције преко општине. У последње време решено је да база снабдевања буде Бар, одакле ће железницом преносити до Вира и Ријеке.

У Скадру има врло много плена које је грађанство развукло и сакрило. Ја сам наставио да га проналазим и прикупљам, и баш због тога би требало да српске трупе остану овде.

Овде се налази и санитар. капет. II кл. Јосиф Хајим, који је ослобођен из ропства, и који је тражио болницу од Аустријанаца па је и сад води. У болници има и 65 болничара тако исто ослобођених из ропства. Он непрестано очекује наређење поводом његовог рапорта, који је писао Врховној Команди преко Команданта II Југословен. пука.

У случају да морам напустити Скадар молим за наређење да чету превезем преко језера. У томе би се добило, јер би војници били превезени за неколико сати место неколико дана и били би одморни; обућа је код војника испод сваке критике.

Молим да се овај извештај сматра као врло хитан како би се знао управљати.

1. новембра 1918. год
Скадар

Командир капет. I кл.
Чед. Џ. Милићевић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 199
3. XI. 1918.

I

Ком. 1. ч. 2. бат. 2. ј. сл пука

Извештај командиров Пов. бр. Службено од 1. ов. м. примио сам. Учинио сам потребну представку Врховној Команди, и док не добијем наређење, командир ће са четом остати на досадањој дужности са досадањим задатком, а пуковника г. Фурту обавести ће, да наређење о напуштању Скадра од стране српских трупа треба да буде достављено од српске Врховне Команде редовним путем. – Извештаје о стању у Скадру треба командир да шаље што чешће, и то непосредно овој Команди.

II

Врх. Команди – Ниш

Командир чете остављене по наређењу Обр. 31387 од 13. ов. м. у Скадру, јавља да је од француских војних власти добио наређење да напусти Скадар.

Наредио сам му да остане тамо, док ја не добијем обавештење од Врх. Команде.

Молим за упутства. Мишљења сам да треба да остане те даље чува наш ратни плен.

Преписати:
Комдт, пуковник,
Милутиновић

Југословенски Одред
Обр. 1393
Командиру Јадранских Трупа.

У Котор сам стигао јуче, 30. о. мца. и затекао сам следеће стање:

Поједини наши водови и чете поседају утврђења, арсенале и поједине магацине, али је посада исувише слаба, да би могла да поседне једну Которску тврђаву, за коју би било потребно имати најмање 1-2 дивизије. Помажемо се и ново-формираним југословенским четама, али оне су исувише слабе, јер војници Југословени беже кућама.

Материјал у Котору вреди на више милијарди.

Командант Савезничких бродова у Котору је Француски адмирал Самбот, који је по налогу са Крфа захтевао пријем флоте и форова, но доцније на протест делегата Сплџетске владе г. Франића, одустало се од овога, али данас почиње савезничко комисијско пописивања флоте и сухоземних утврђења.

Данас се искрцавају 2 батаљона талијанска у Котор, и до 80 француских војника. Одлучено је, да овдашњи делегат Сплџетске Владе, као и председници појединих места у Котору протестују противу искрцавања Талијана, јер сматрају то за непотребну окупацију.

С обзиром на велику потребу за которску посаду, наредио сам да буде овај распоред трупа повереног ми пука:

У Скадру једна чета са 2. батаљона, у Подгорици и непосредној околини 2 чете 2. батаљона, на Цетињу једна чета 2. батаљона, у Бару јуришна чета и IV митраљеско одељење. Из Бара је дато одељење од 12 војника за Спичту у Будви и један вод пешака и један вод митраљеза. Командант Барске колоне упутиће један вод у Вир-Пазар, Ладтву и Улцињ.

Остатак пука са штабом у Котору.

Доцније ћу поднети детаљан распоред трупа овога пука у циљу осигурања форова, материјала и магацина.

Сплџетска влада поднела је америчком адмиралу у Котору меморандум, у коме најенергичније протестује против окупације далматинске обале од стране талијанских трупа.

И овде, као и на Цетињу и Бару осећа се известна агитација присталица краља Николе и Талијана, само што је овде у много мањем обиму него ли на Цетињу и у Бару. И овом приликом част ми је учинити представку, да би било непополитички и опасно по одржање реда и поретка, ако се не би спречило евентуално искрцавање књаза Николе на територију било Црне Горе било Далмације.

Личности које у Бару развијају свој утицај и агитацију противу нас су ове: Мило Пламенац, адвокат и бив. народни посланик и начелник Министарства правде; Нико Дебеља садањи председник општине барске. Ова двојица и њихове присталице хватају везе са Талијанима и неком господом на Цетињу, а што се види из приложеног писма у копији. Рад овај дирижирају извесна господа са Цетиња. Арцибискуп барски потпуно нам је одан, а муслиманско и католичко становништво симпатично и с поврећем нас прима.

У Бару се говори о евентуалном могућем искрцавању Књаза Николе, изненадно. Говори се, да је Црмничка нахија одлучила да га у овоме спречи.

Италијани се не уздржавају да и отворено говоре о рестаурирању Црне Горе под владом Књаза Николе, протурајући вест о његовом доласку у Црну Гору њиховом помоћи. Они одржавају везе са људима старог режима и учествују у интригама, које ови праве.

Од битне је потребе што пре сузбити и потпуно паралисати рад цетињских људи старог режима, јер је то клица већих незгода које из овога могу проићи.

По извештају команданта Барске колоне, базирање на Бар у погледу снабдевања још није могуће, пошто пристаниште још није од мина очишћено, нити има зграда за магацине; молим да се ово хитно достави Врховној Команди и да се базирање пренесе на Котор.

Веома би било нужно што пре затевати искрцавање у Которску луку што већег броја француских трупа у циљу чувања материјала и одржавања реда, пошто се и овде има доста незгоде са такозваним комитима – пљачкашима – који нарушавају ред и пљачкају државну и приватну имовину. Овде су од стране српске војске убијена три пљачкаша на делу, јер се нису хтели предати.

Јаче груписање пука у Котору учињено је поред осталих разлога још и услед тешког снабдевања трупа у Црној Гори.

По наређењу француског адмирала, снабдевање српских трупа у Црној Гори и Котору има да базира на Котор.

Наше трупе на запад пружају се до Груде, у правцу Дубровника. За даље простирање наших трупа дуж Приморја, потребне су нам нове јединице.

31. октобра 1918. г.
Котор

Преписати
Командант, П. Пуковник,
Г. Ристић

Врховној команди Ниш.

Најхитније – телефоном

Јадранске су трупе у Дубровнику и Требињу. Народ свуда одушевљено поздравља српску војску и прокламује јединство са Србијом у Југославији.

Талијанске се трупе непрекидно искрцавају дуж целога далматинскога приморја, и шире се по Црној Гори. У Бару и Вир-Пазару има талијанских трупа. На Цетињу се бави један талијански официр, који је изјавио да је његова мисија политичке природе. Наредио сам му да се одмах уклони.

Народ јавно негодује против талијанске окупације. Негидовање прет да се претвори у оружан протест.

Талијани јавно агитују за самосталну Црну Гору и независну Албанију.

Молим за упуства.

К-да Јадр. Група
Обр. 215.
3. новембра 1918 г.
Подгорица

Преписати
Комдт. пуковник,
Милутиновић

Врховној Команди
Господину Председнику Министарства Пашићу
Скопље

Извештавао сам Вас стално о ситуацији овде. Уопште добро иде. Огромна је већина за уједињење са Србијом. Чак сепаратисти се несмеју јавно овој ситуацији противити, и тајно бушкарају. Италијани њих помажу и новчано. Томић је био у Никшићу. Ја сам био на Цетињу и Бару. Свуда смо успоставили власти и ред је добар, али ипак ако Италијани искрцају краља Николу у Бару, ситуација би се погоршала, али наша ствар не би пропала. У критичном смо стању без новца. Молим да нам се одмах упуту један милион франака. Велика Народна Скупштина састаће се у Подгорици 11. овога, која ће изгласати уједињење са Србијом.

4. нов. 1918 г.

Јан. Спасојевић

Обр. 222
Врх. Ком. Ниш. најхитније.
Г-н Ј. Спасојевић шаље ову депешу:

текст – шифра.

4. XI. 18. г.

Подгорица

Преписати
Комдт. Пуковник,
Драг. Милутиновић

Југословенски Одред

О. Бр. 1305

Команданту Скадарских трупа.

Ноћу 16/17. ов. м. једна чета са једним водом митраљеза и водом коњице приближила се је северној ивици вароши Скадра на 300-400 мет. и са непријатељем отпочела борбу 17. ов. м. у 5.30 час.

Пук је стигао код хана Вракса 17. ов. м. у 13 часова и развио 2. батаљон за напад на Скадар.

Скадар сам заузео 17. о. мца у вече, и осигурао десну обалу реке Кири и леву обалу Бојане. Слаби делови непријатељски задржали су се на Тарабошу, а непријатељ се повлачи путем ка Улцињу /десном обалом Бојане/.

Од плена има 2 топа, 4 митраљеза и доста пушака.

До сада има заробљеника свега до 300 војника и 7 официра.

Непријатељ је био изненађен, јер се нашим трупама није надао.

Талијанске трупе заузеле су Љеш и чује се, да су им предњи коњички делови око села Барбулаши.

Према мени непријатељ је имао на северној ивици вароши и батаљон јегера, а на Бардањолу 2 батаљона јегера. Војници су махом Босанци.

Веле да је на Брдици био пук од 2 батаљона Чеха, ну ово нисам проверио.

У Скадру је био бригадни генерал.

Од хране Аустријанци нису ништа оставили, и са истом ће се натезати, ако се не буде довлачила из Сан-Ђована преко Љеша.

Гледаћу да заузмем Брдицу, ако то ситуација буде допуштала.

Једна моја чета 16. о. мца заузела је Тузи, и има задатак да са југа напада Подгорицу.

У Тузи су нађена два магацина жита.

Са десном колоном потпуковника г. Симовића немам везе.

Чује се, да је у Подгорици аустријска дивизија, ну њени је ефектив јачине једнога доброга пука.

За даље операције налазим да треба кооперисати заједно са Талијанима, нарочито да се наше снабдевање наслања на њихово, јер базирање на одређено ми место због дужине комуникације и њене непролазности, нарочито у овоме добу апсолутно је немогуће.

Молим за даље инструкције.

Нужно је, да се овде задржим у циљу увођења реда, као и у циљу одмора трупа.

Молим, да се остатак трупа што пре упути, и да се о њиховим циљевима оријентишем.

Морал код непријатеља слаб.

Становништво нас свуда радо дочекује.

Нужно би било, да Подгорица што пре падне, ако већ није пала.

18. октобра 1918. г.

Скадар.

Команда Јадранских Трупа

Обр. 223

4. XI. 1918.

Обр. 223.

Пошто је овај извештај раније примљен и заведен под Обр. од пр. м. то у акта.

5/XI. 18.

Подгорица

Командант, П. Пуковник,

Г. Ристић

Комдт. пуковник

Драг. Милутиновић

Телефоном – Најхитније
Врховној Команди

Био сам на Цетињу и Котору. Свуда одушевљено дочекан. Општина и грађанство давали свечану вечеру на Цетињу у моју част и за време које Митрополит Митрофан наздравио пред великодостојницима Црногорским срећном уједињењу оба братска народа. Ја сам одговорио и нагласио успех српскога оружја у свету, и плодове уживамо у заједници.

Талијани после пето дневнога чекања у лађама у Боки Которској искрцано 2. новембра један батаљон у Котору, а један у Кастел Нови. Француски адмирал био је лично код нашега команданта пука у Котору 1. новембра молио да буде реда и не дође се до сукоба са Италијанима у општем интересу. У Црној Гори има их у Бару /један батаљон/ Вир-пазару чета и у Улцињу вод.

Ја сам у Подгорици са штабом и остаћу до свршетка Скупштине, која је заказана за 11. новембар.

Команд- - - - је пука са штабом и батеријом у Котору; остатак пука са устаничким трупама од Скадра и Андријевице све до Дубровника распоређен у малим - - - -

Потребно је појачање.

Ком Јадр. тр
Обр. 224
4. новембар 1918.
Подгорица

Ком. пуков
Милут

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 228.
5. XI. 1918.

Делегату Краљ.-Срп. Владе,
г. Томићу да ми по овом телеграмуда потребно објашњење.

6. XI. 18. г.
Подгорица

Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

Бр. Службено
Команданту Јадранског одреда
Подгорица.

Још на власти у окр. никшићском нису постављене, но само чисто полициске, те стога Команда Јадранских Трупа о томе није до сада ни известила. Мислило се да се данас оде до Никшића да се присуствује изборима, да се успоставе остале власти, да се новац однесе, али због немања аутомобила морало се на пола пута вратити. Доцније кад се све власти успоставе Команданту ће се извештај поднети.

8-XI-1918. год.
Подгорица 08/XI

Делегат Срп. Владе
Свет. Томић.

Примио из Никшић у 12 пт. Јовановић
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица

Част ми је извијестит, дасу чланови и централног извршног одбора за уједињење Србије и Црне Горе поставили полицијске власти у округу Никшићком и то: Начелник Округа: Мујо Сочица секретар Начелства Богдан Бојовић, Филип Мијушковић и Милан Радан и Љубо

Ђурић. Начелник среза Никшићког Иво Вукотић, писари среза Никшићког Милосав Никчевић и Јевто Николић. Начелник среза Бањанско-Граховског Митар Ковачевић и писари Зарија Килибарда и Мирко Драговић. Начелник среза Горанског Данило Радоичић и писари Милутин Васовић и Самуило Кртолица. Начелник среза Дробљачког Радован Томић и писари срески Милутин Вуковић и Момчило Неимаревић. О предњем част ми је извијестит Команданта –

Начелство округа
Никшић
3-11- 918

05/XI

Заступник Начелника округа
Ком. Мјеста
Мили Драговић

ШТАБ ВРХОВНЕ КОМАНДЕ

Оперативно одељење

Обр. 31619

Команданту Јадранских Трупа

Начелник Штаба под горњим бројем наредио је:

„Циркулација путника на Војишном делу мора бити сведена на најмању меру. Путовање се може допустити само лицима која имају стварну и неопходну потребу за то.

Да би се ово постигло, циркулација путника вршиће се на Војишном делу по следећим одредбама:

1. – Одлазак из општине у општину истога среза вршиће се са објавама које ће издавати општинске власти:

2. – Одлазак из среза у срез истога округа вршиће се са објавама среских начелника;

3. – Одлазак из округа у суседни округ вршиће се са објавама окружних начелника.

4. – Објаве за путовања ширега обима даваће једино Врховна Команда /Полицијска секција/, или ће стављати своју оверу на објаве окружних начелника.

5. – Долазак са Позадњег дела на Војишни део може се вршити само по одобрењу Врховне Команде. У том циљу окружни начелник тражиће претходно објаву од Врховне Команде, па ће тек по пријему те објаве, пустити дотично лице на пут.

6. – Одлазак са Војишног на Позадњи део вршиће се по објавама окружних начелника, без тражења одобрења од Врховне Команде.

7. – Објава треба да садржи име и презиме, лични опис, циљ путовања и време трајања објаве. Оне морају бити под нумером и са потписом надлежног старешине.

Објаве које дају начелници окружни и Врховна Команда имају бити потписане на српском и француском језику. Кад год има могућности на објавама треба прилепити и фотографију, у ком случају није потребан лични опис.

8. – Повратак избеглица на своја огњишта вршиће се са објавама, које ће издавати наше и француске власти у Солуну, онако како је то регулисало Министарство Унутрашњих дела.

9. – Војници наши и Савезнички морају бити снабдевени прописним објавама када се крећу ван команде.

10. – Ради вођења евиденције о кретању свих путника, морају се сва грађанска лица јављати окружном или среском начелству у месту за које им је дата објава. То треба и у објави ставити.

11. – Ако се на извесној просторији Војишног дела налазе Савезничке трупе, онда ће се објаве оверавати од најближе станице француске службе безбедности /Сервице де Ренсеигне ментс, или скраћено .../, и по доласку у жељено место треба се јавити тамошњој француској станици Службе безбедности, ради евиденције.

Команданти Армија и Команданти дивизиских области настаће да се по овоме наређењу поступа издајући даља потребна наређења полицијским властима. Господин Министар војни је умољен да одреди начин путовања на Позадњем делу.“

Част ми је доставити предње ради даље надлежности.

19. октобра 1918. године
Скопље
Команда Јадранских Трупа
Обр. 239 6. XI. 1918.

По заповести Начелника Штаба
помоћник пуковник,
Пет Пешић

Штаб Врховне Команде
оперативно одељење
Дј. ОБр. 10624
Команданту Јадранских Трупа

Господин Министар војни са Пов. ФДјОБр. 14049 од 11. ов. месеца изволео је наредити:

На преставку Господина Министра Иностранних дела Пов. Бр. 4391 од 9. ов. месеца

Наређујем:

Да све војне власти омогућавају кретање у слободној земљи свим страним новинарима, који имају потребне легитимације и препоруке, и да им у свему буду на руци.

Част ми је доставити предње ради знања и даље надлежности.

17. октобра 1918. године
Скопље

По заповести Начелника Штаба
помоћник пуковник,
Пет. Пешић

Достављено:

Команданту: Моравске, Тимочке, Дунавске, Дринске, Шумадиске,
Вардарске, Косовске и Ибарске дивизиске области и
Команданту Југословенских трупа.

Команда Јадранских Трупа

Обр. 240

6. XI. 1918.

К. дима места

К-дту устанничких трупа В. П. II југослов. пука

Господин Министар војни са Обр. 14049 од 11 пр. м. наредио је:
текст

Нека се комдт по овоме управља.

6. XI. 18. г.

Преписати
Подгорица Комдт, пуковник
Милутиновић

Телефонограма – најхитније
Врховној команди

До сада су Јадранске трупе у борбама заробиле око 5000 војника,
међу којима преко 200 виших и нижих официра. Већина од заробље-
ника упућена је у Скадар Французима, пошто је знатно ближе, а и због
исхране.

Дакле, Јадранци су, у борбама, знатно више заробили него што
им је јачина.

Команда Јадранских Трупа

Обр. 245

6. XI. 1918.

Подгорица.

Командант, пуковник,
Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 247
7. новембра 1918. г.
Подгорица
Начелнику главне вој. станице Подгорица

За смештај штаба ове команде потребна је једна зграда са 7-8 одељења. У споразуму с месним властима начелник ће оваку зграду изабрати првенствено од државних и јавних зграда, које су и до сада служиле за смештај надлештава, а у недостатку реквизираће, по Закону, и приватну зграду.

Ову зграду начелник ће одмах снабдети потребним канцеларијским намештајем и обезбедити је огревом и осветлењем, па ће ми о извршењу поднети извештај.

Хитно је.

Преписати:
Комдт. пуковник
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 250.
Начелству окружном
Подгорица

Нека начелство стави до знања свима полицијским и општинским властима у округу, да је начелник главне војне станице у Подгорици овлашћен да у моје име издаје потребна наређења за снабдевање станице и да су све власти сва наређења те врсте дужне извршавати најтачније и увек хитно.

Неизвршење оваких наређења биће повод да се према кривцу примене најстрожије казне.

7. новембра 1918. г.
Подгорица.

Командант, пуковник,
Драг. Милутиновић

Најхитније
Команданту места
Цетиње.

Примио сам командантов извештај о маршовању италијанске војске.

Командант ће ставити у дужност црногорским војним властима да италијанског команданта пресретну пре доласка у Цетиње и да се код њега извести о циљу маршовања, и о намерама које тај одред има, па да му саопшти да никаква савезничка помоћ није засада потребна и да су смештајне прилике на Цетињу врло рђаве.

Даљу акцију оставите црногорским војним властима, а мене о свему хитно извештавајте.

Команда Јадранских Трупа
Обр. 255
7. новембра 1918.
Подгорица.

Командант, пуковник,
Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
Обр. 262
8. новембра 1918. г.
Подгорица.
Врховној Команди
Ниш.

Стање је у Црној Гори сада овако:

Постављене су полицијске и друге власти, али оне немају никаквога ауторитета. Војска није мобилисана, и црногорски официри и војници сад се налазе код својих кућа. Нереда уопште нема, али се и сад предузимају пљачке. Све државне установе свуда су опљачкане. У целој земљи влада општа оскудица у животним намирницама. Централне власти нема, привремена влада није образована; њену власт врши наш Црногорски одбор, али без моћи и без ауторитета.

Уједињење са Србијом у начелу нема противника, али ће се при коначном уређењу тога питања појавити разнолика мишљења. Избори за Народну Скупштину, која о томе има да решава, извршени су 6. ов. м. а у неким крајевима /Никшићу, Цетињу и т. д./ извршиће се данас. Успех је, може се рећи обезбеђен.

Талијанска окупација Приморја наишла је на неодобравање и мржњу. Иза ње се можда крију комбинације са краљем Николом и самосталном Црном Гором, мада о томе нема сигурних доказа. На некојим местима талијанска посада демонстративно развија црногорску заставу. Народ је готов и оружаном руком да протера Италијане, чија акција међу Црногорцима у опште нема присталица.

Подстрекивани Талијанима, Арнаути из околине Скадра развијају мисао о независној Албанији. Неколико случајева непризнавања црногорских власти у области на граници Црне Горе већ су забележени.

Да би се сузбиле ове сепаратистичке тенденције у опште, потребна је оружана сила јача но што је ја имам.

Други југословенски пук са свима придатим му деловима употребљен је скоро сав за окупацију приморских вароши. У многим местима посада је или сувише слаба или је никако и нема. Црногорске трупе нису до сада могле бити употребљене, јер су дезорганизоване и јер није обезбеђено снабдевање новцем, храном и оделом. Међутим мобилизацијом црногорске војске могао би се добити један пук нашег ратног састава, који би могао учинити великих услуга за консолидовања стања, које ми овде заводимо. И официри и војници вољни су да нам свесрдно послуже.

Иза ових разлога молим да се журно расправи питање о новчаном снабдевању исхраном и у оделу црногорских и Јадранских Трупа, јер се без тога Јадранске Трупе не могу употребити за извршење задатка нити се може приступити формирању црногорских јединица, које су врло потребне.

Преписати:
Комдт, пуковник
Милутиновић

Број 167.
Команданту Италијанских трупа
Г. мајору Гвадалупи
Чекање.

Централни извршни комитет за Црну Гору извешћава нас својим брзојавом од 7/11. Број 07, да италијанске трупе према споразуму између савезника не смију улазити у нашу територију. Према овоме упозоравамо Вас, да се изволите са Вашим трупама још данас удаљити са црногорске територије, у противном случају ми скидамо сваку одговорност за могућност проливања крви, која би Вашим боравком на нашу територију могла бити проузрокована.

Командант Мјеста
Војвода Стево Вукотић
Цетиње,
8. новембра 1918. г.

Команданту мјесних трупа г. мајору Алексићу,
Цетиње

Шаље Вам се овај акт који сам јутрос послао ком. тал. трупа за Његуши
на увиђај.

Војвода
С. Вукотић
Команда Цетињ. Трупа

Бр. Команданту Јадранских Трупа;

Част ми је послати команданту ултиматум, који је упућен Ита-
лијанским трупама од стране Црногорског народа.

8. новембра 1918. год.
Цетиње.

Командант мајор
Милић К. Алексић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 272.
8. новембра 1918. г.
Подгорица.

Делегату Краљ. – Срп. Владе,
Г-ну Светозару Томићу.

Да би се, одмах по састанку Народне Скупштине, могло присту-
пити организацији власти у Црној Гори и евентуалној општој или дели-
мичној мобилизацији црногорске војске, потребно је да ми Црногорски
Одбор поднесе:

1. – пројект за устројство централне државне управе у Црној Гори;
2. – пројект буцета за све државне установе, рачунајући ту и војс-
ку, које би имале да отпочну функционисати одмах; и
3. – пројект за извршење свих послова, који се неодложно морају
одмах посвршавати, како би нормалан државни живот могао што пре да
се воспостави.

При изради ових пројеката одбор треба да консултира црногорске
стручњаке, упознаће са приликама и ранијим државним животом у Цр-
ној Гори, и да има у виду потребе садањег момента.

Ствар се, у опште, има сматрати као хитна.

Преписати.
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Цетињских трупа
Бр. 68
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица.

Част ми је известити Команданта, да сам у свему поступио по инструкцијама добивеним од Команданта. Мајору италијанском г. Гвадилупи стављен је ултиматум, да још данас очисти територију Црне Горе; одмах је италијански командант предузео повлачење, молећи да га не дирају у повлачењу.

Морално стање код италијанске војске мизерно је.

Наређено је народу да прати њихово повлачење све до граница Црне Горе.

Цјелокупан овај инцидент завршен је до сада без крви; италијанска војска претрпила је огромно понижење.

О цјелокупном раду послаћу накнадно опширан извештај.

У прилогу под ./ ч. част ми је послати копију ултиматума црногорског народа, који је упућен италијанским трупама.

8. новембра 1918. г.
Цетиње

09/XI

Командант, мајор
Милић К. Алексић

Команда Јадранских Трупа

Италијани хоће на Цетиње.

О бр. 278.

9. XI. 1918.

О. Бр. 278.

Пошто је под ОБр. 274. поднет извештај

Врх. Ком. то

У акта.

9. XI. 18.

Подгорица

Г. Командант, пуковник,
Драг. Милутиновић

На данашњем збору грађана вароши изабрани су за повјеренике:
 Митрополит Др Гаврило Дожић
 Спасоје Пилетић
 Др Нешко Радовић
 Љубомир Аломазић
 Милош Лазаревић
 Радомир Кривокапић
 Милош Бошковић
 Гавро Милошевић
 Баја Вујошевић
 Јован Почек.

6-XI 1918,
 Цетиње.

Предсједник збора
 Митрополит Пећски
 Др Гаврило Дожић

Команда Јадранских Трупа
 О бр. 280.
 9. XI. 18.
 11/XI/18.

Обр. 280.
 По пријему к знању
 У акта.
 Комдт, пуковник,
 Драг. Милутиновић

1. чета 2. батаљона
 М. Југословен. пука
 Пов. Бр. службено

Команданту Јадранских Трупа

У синоћном извештају обећао сам да ћу Вам одмах послати и друге, који ће бити као наставак његов.

Ноћас је г. Дрецун био код пуковника г. Фурту гдје је био и његов шеф штаба, и задржао се до 3 х. јутрос. Имао се послати извештај по нарочитом куриру у Париз:

- 1./ О жељама и захтевима Босанаца и Херцеговаца, Хрвата, Далматинаца и у опште Јужних Словена у данашњој Аустро-Угарској;
- 2./ О тежњама Црногораца;
- 3./ О захтевима уопште Албанаца и
- 4./ О политичким акцијама Срба и Талијанаца у погледу питања о Скадру.

а/ На прво питање у погледу Босанаца и Херцеговаца г. Дрецун је г. Фуртуу изјавио да је Босна и Херцеговина насељена из три елемента словенске расе на име: Срба, муслимана и Хрвата, да су од вајкада жеље тамошњих Срба биле, а то је претежно елеменат Босне и Херцеговине, да се саједине са Србијом, што је данас већ свршен чин, бар како он мисли. Што се пак тиче Муслимана да међу нима нема никаквих Турака већ да су то све Срби делегати и да се деле на две партије на име: млади и стари Муслимани. Млади Муслимани који су са школом добили и појам о народности кажу сасвим да су Срби најчистије српске крви и да их од осталих Срба данас ништа друго не дели до једино вера, коју они данас у XX веку држе само као један обичај, и да сви ти Срби Мухамеданци као и остала њихова браћа православне вере желе уједињење са Великом Србијом и ступање са Србима из Србије и осталих покрајина у велику Југословенску заједницу. Стари пак Муслимани људи нешколовани и необразовани а под утиском верског фанатизма називају се Турцима те да би желели као такви ступити у заједницу са турском Царевином, кад би то могло бити а што је то данас немогуће тако да и они са младим Мухамеданцима приступају у заједницу са Великом Србијом.

Мањина пак Хрвата у Босни и Херцеговини да се такође дели у две партије на име: коалиција и франковаца; да је коалиција од вазда гледала да ће уз присаједињење са Великом Србијом доћи до свог народног ослобођења, а да су франковци под утиском клерикализма били од вазда Аустријски плаћеници, те тако сејали раздор између Срба и Хрвата, и тежили за Аустријску Круну, но да данас кад Аустрије већ не постоји морају ноленс-воленс придружити се коалицији. Што се тиче Хрватске Круне да се може казати као и за Хрвате у Босни и Херцеговини да су и они подељени политички у коалиционаше и Франковце, и да коалиција у остварењу Велике Србије гледа свој народни спас и да се има одмах са Србијом удружити за остварење Југославије а да би форму владавине у Југославији имала решити Велика Југословенска Круна Скупштина. Далматинци већином Срби православне вере желе неодложно присаједињење са Србијом и са овом на чело ступају у велику Југословенску државу. Да у Аустрији живи и треће словенско племе Словенци, који као и Хрвати гледају у стварању Велике Србије њихово народно ослобођење, и да су њихове жеље да са осталим Словенима из досадање Аустро-Угарске Монархије ступе у заједницу Велике Југославије.

б./ Да се Црногорци деле на две политичке групе: Група Омладинаца и група старих Црногораца. Да група омладине жели да се неодложно присаједини Србији под круном Кара Ђорђевића осуђујући Краља

Николу да је издао Црногорце тиме, што је Аустрији предао Ловћен за /60.000.000/ шездесет милиона круна; што је Омладина са својом декларацијом издатој на Цетињу и јавно публиковала црногорском народу, позивајући га да одмах уз помоћ својих народних представника, који се имају изабрати 6-ог ов. м. а 11-ог се састати у Подгорици призна за свог краља – краља Велике Србије. Да група старијих Црногораца такође жели уједињење са једном Великом Србијом у којој би Велика Народна Скупштина свих Срба из свих српских покрајина имала решити форму народне владавине или бар да као независна јединица ступи у састав Југословенске државе. Ово њихово начело ма да га отворено не смеју пред народом изнети, а које је добро познато Омладинцима, потпуно је пропало тиме што су се нашли пред једним свршеним чином што ће Велика Народна Скупштина од 11. ов. м. изабрати за свог владара Краља данашње Србије.

в./ Што се пак тиче жеља Албанаца: да и они сами не знају што желе, и да су то људи неспособни за сваку самосталност, те да се отимају о протекторат појединих великих сила, како би данас од једне а сутра од друге могли што више новаца прибирати. Да је Албанија насељена од Муслимана који нису турског порекла и од дивљих Малисорских католичких хорда; да би Муслимани желели видети остварење једне чисте муслиманске државе са једним турским принцом на челу, у шта се данас не верује да може бити, те да би се радије присајединили ма којој другој држави него ли ступили у заједницу са Малисорима, који би у том случају у претежној већини били, тако да би они, Муслимани, били у таквој једној држави рајина раја, што им њихов Коран никако не дозвољава. За Муслимане Скадра г. Дрецун је изјавио г. Фуртуу да они, као што сам Вам јуче јавио, сачињавају већину становништва града Скадра, да никако не трпе уједињење са Малисорима, и да ће ускоро поднети му изјаву да Скадар припадне Југословенској држави, пошто би илузорно било мислити на формирање једне чисто Муслиманске Албаније на челу са једним турским принцом. Да хорде Малисорске са којима управљају католички попови, а који су били аустријски плаћеници желе кад би то могло бити остати и даље аустријске креатуре, а данас кад виде пропаст Аустрије, захтевају неку самосталност под талијанским протекторатом, како би од ове могли убудуће, као и до сад од Аустрије, примати само новац и друго ништа, јер да су они неспособни за сваку културу и да немају никаквих појмова о правој чистој самосталности; да Италијани добро познају карактер тих варвара и да јавно њихови официри агитују код тих племена за такав талијански протекторат, и да немилице у ту сврху деле преко арбанашких Хрвата и католичког свештенства велики новац кроз арбанашка племена.

г./ О акцији Срба у Скадру да се ништа није предузимало, јер Срби мисле и држе да је Скадар њихов, кад су га сада и по трећи пут освојили с пушком у руци, и дали до сада за његово ослобођење преко пет хиљада српских бораца о чему сведоче Тарабош, Бардањол и Брдица, и да би они кад би неко покушао да га и сад отме и по четврти пут освојили па макар да би и до последњег изгинули.

Што се пак тиче талијанске акције да је она отворена и да дано-ноћно талијански официри раде на то да се одавде удаљи прво српска војска а после и француска, те да они сами остану у Скадру, како би у свему са Албанијом могли да господаре по њиховој жељи; да су помоћу новца просутог преко арбанашких првака и католичког свештенства да од Арбанаса прибаве једну такву изјаву и молбу на талијанску владу додајући да би новој Албанији имали приписати Улцињ и Бар као тобож арбанашке вароши, и да би ту њихову изјаву имао понети у Рим скадарски богаташ Анђел Нушкулић. Кад је ово последње г. Дрецун саопштио г. пуковнику овај је чисто изненађен устао и одмах пошао својој приватној соби и донео молбу Анђела Нушкулића у којој тражи да му се дозволи слободан пут за Француску – бајаги трговине ради. Одмах је решено да се Анђел Нушкулић задржи у Скадру и буде под тајни полицијски надзор, јер да и сам шеф штаба има саопштење да је Нушкулић талијански агент провокатор, и да се сад јасно види да је он хтео, варајући Французе за његов пут у Француску, час пре изгледа дохвати италијанских обала. На крају г. Дрецун је дао знаке г. Фурту да би целисходно било да се из Скадра неодложно протерају сви Арбанаси који нису скадарски становници јер су они ти који под упливом италијанског новца буне Скадрани, и да је г. Дрецун уверен кад би г. Фурту те мере предузео, да и Скадрани римокатоличке вере, као њихови суграђани Муслимани, би у кратком року изјавили жељу да се Скадар присаједини Југославији.

Господине пуковниче, овакав рапорт послат је од пуковника г. Фуртуа по нарочитом куриру у Француску, са додатком самог пуковника да се фактички даље не могу трпети овако отворене агитације талијанских официра, које би агитације могле лако и убрзо изазвати проливање крви између Талијанаца и Срба, а да и сами, Французи не могу равнодушно гледати на све те талијанске агитације тим пре, што је извештен да је талијански пуковник и после примирја дао пронети вест међу Арбанасима: да су Немци на западном фронту заробили преко 250.000 Француза и Енглеза и да је Америка из савеза иступила. То је све што је г. пуковник јавио својој влади и јутрос однео курир за Бар.

Господине пуковниче, сад стоји до Вас да видите у колико су целисходна ова горња саопштења г. Дрецуна, која је г. Фурту узео као

тачна и у потпуном складу са нашим жељама и да нам неодложно пошто ја држим да је за нас питање Скадра једно животно питање, упутите Ваше инструкције за наш даљи рад у том смислу, или у противном да наредите да све даље кораке по тој ствари прекинемо ако се озбиљно не мисли на Скадар. Терен је припремљен, и ми држимо да ће се имати великог успеха нарочито код Муслимана. Ми ћемо и даље настојати да се сви Арбанаси дошљаци уклоне из Скадра, да би посао ишао лакше.

Поверљиво саопштио је синоћ шеф штаба г. Дрецуна да су из Париза стигли у Скадар постарија Црногорца да раде за ствар Краља Николе. Њихова имена није хтео саопштити, али је оставио да ће их казати доцније. Свакако држимо да су та двојица стигла са талијанском војском.

Овде је код мене и г. Шћепан Лазовић кога је упутио делегат српске Владе при Вашем штабу г. Свет. Томић. Он и поп-Штиркић су послали свој извештај поводом избора посланика за Скадар. И г. Лазовић се дао на овај општи посао. Он је синоћ дознао од Мало-бега садашњег шефа полиције: да су скадарски Муслимани и католици толико завађењени и да никако не могу бити заједно. Још је сазнао и ово: да је Есад-паша из Француске послао наређење своме поверенику у Тирани а овај из Тиране писма својим људима у Скадру, да буду мирни, а ако им Италија затражи оружје да даду од сваких двадесет пушака само једну, а остале сакрију, и да се у свему држе солидарно са Српским трупама у Скадру, а да се за савете имају обраћати само Команданту Српских трупа.

Понављам да је терен по све подесан а до Вас стоји какву ћете нам наредбу дати за будући рад.

Овај извештај још нисам завршио а г. Дрецуна се вратио од пуковника г. Фурти који му је саопштио: да мора /г. пуковник/ поднети својој влади извештаје о томе, како се врше сад избори у Црној Гори – да није случајно под пресијом српске војске, и какво је расположење у Црној Гори. За тај посао он мора послати одмах човека у Подгорицу да му поднесе тачан извештај о свему. И као најподесније лице он упућује г. Дрецуна замоливши га да одпутује што је могуће пре у Подгорицу. Г. Дрецуна се примио тога посла известивши одмах мене, и замолио ме да овај извештај пошаљем што је могуће пре, како би био у Вашим рукама пре него г. Дрецуна стигне у Подгорицу. Кад већ он буде у Подгорици он ће Вам објаснити боље целу ситуацију, а Ви из свега овога оцените цело његов рад овамо.

7. новембра 1918. год.
Скадар

09/XI

Командир, капет. I кл
Чед. Џ. Милићевић

Команда Јадранских Трупа

О бр. 285.

9. XI. 18.

ОБр. 285

9/XI/18 у 8х

Командиру л.ч. 2 бтљ. II ј. сл. Пука

Извештај командиров Пов. Бр. службено од 7. ов. м. примио сам.

Поново препоручујем командиру да ради обазриво и да се не истиче сувише.

Јуче је одавде упућен на службу у ту чету бив. црногорски поручник Ђон Бради, Арнаутин по пореклу, а данас се упућују официр Демир Ђамил и наредник Шефип Пеливан. Ови су људи овде непознати, па с тога нека се командир према њима односи са потребном резервом, док не стекну његово потпуно поверење. Употребити их све за агитације у корист наше ствари, а од припадљности издајите нам засад један оброк хране у натури.

Што се тиче г. Дрецуна, о њему ће командир накнадно добити специјална обавештења. Он је сад овде.

Постарајте се да усмено издејствујете код пуковника Фурту да се француске трупе повуку са територије Црне Горе што пре, јер присуство француских трупа омогућава Талијане да претендују на сличне повластице. О резултату овога корака, поднесите ми хитан извештај.

Јавите одмах о организацији снабдевања.

11. XI 18. г.

Подгорица

преписати.

Комдт, пуковник,

Драг. Милутиновић

1. чета 2. батаљона

II Југословен. пука

Пов. бр. Службено

Команданту Јадранских Трупа

Наређење Ваше О Бр. 254 као и писмо пуковника г. Фуртуа примио сам, и писмо предао г. пуковнику. Господин пуковник ништа важно није рекао већ само одобравање у смислу Вашег писма.

Што се тиче исхране наших трупа у Црној Гори за сада ће бити овако – наравно док храна почне да се превлачи. У Бару су пристигле четири француске лађе где се истовар има да врши. Одатле ће се храна

преносити на Вир-Пазар, а из Вир-Пазара лађама за Ријеку, Плавницу и Скадар. Господин Петар Вукић марински капетан је долазио овамо, и он је вероватно добио инструкције од самог пуковника г. Фуртуа. Он се очекује овде сад са моторним лађицама и чамцима.

Французи су обећали да подигну телефонску линију до границе Црногорске. Ако они то учине, а обећавају за 3-4 дана, онда ћу и ја имати везе са Подгорицом, пошто имам везе са њиховом централом. Не буду ли они хтели подићи ту линију из познатих разлога, онда ћу је ја сам са мојим војницима поставити. Пешачки саобраћај са Подгорицом све је несигурнији. Синоћ су дошли наоружани Арнаути из Хота и Груда и тражили да се и они присаједине Албанији, пошто веле неће никако да остану под Црном Гором. Манифестовали су пред општином и разишли по вароши. Данас се они исти виђају са овдашњим католичким свештеницима. Сазнао сам да их је на ово позвао црногорски ђенерал Сокол Бацо Ивезић, који је јуче био стално са њима и предводио их међу њима био је и Ђон Ника хотски командир. Због те несигурности на путу Подгорица Скадар пуковник г. Фурту је пристао да се српској Команди –посади у Скадру да један моторни чамац.

Од виђених наших радника овде се налазе: архимандрит Виктор, поп Јован Штиркић и учитељ Харалампије Андрић. Они су без икаквих средстава већ од евакуације наше и пропасти Црне Горе, зато молим да се нађе пута и начина да им се материјално притекне у помоћ што је могуће, јер су материјално и до сад пропали. Тако исто требало би помоћи и г. Петра Вукића, који је сачувао све бродове на Ријеци. Пуковник г. Фурту је обећао да ће дати плату и г. Вукићу и његовом колеги, чије име не знам, но ја мислим да је боље да се он тиме не везује уз Французе.

Г. Дрецун треба да стигне у Подгорицу у суботу вече. Он ће поћи лађом до Ријеке а одатле у Подгорицу. И ако су се моја последња два извештаја базирала на његовим обавештењима, ипак мислим да би требало испитати и проверити тачно његове намере. Ја мислим да ћете га Ви боље упознати и испитати, и да га можда већ и израније познајете. Његовим обавештењима истина не може да се стави ни најмања примедба, али је необјашњиво то, што је сам дошао са Цетиња у Скадар, и што је примио на себе ту мисију самога пуковника г. Фурту-а коме је дао већ информације за које га он нарочито и шаље.

Шаљем Вам писмо које ми је пуковник г. Фурту дао да Вам испошаљем.

8. осмог новембра 1918. год.
Скадар

9/XI 20 х

Командир, капетан I кл.
Чед. Џ. Милићевић

Не истичући се сувише и не поверавајући се никоме, командир треба будним оком да прати шта се догађа у Скадру и да о томе хитно извештава.

Мислим да не би било рђаво да се у Скадру организује једна мирна манифестација у корист сједињења са Србијом. О овоме ће се командир на веома обазрив начин споразумети са тамошњим насељењем, пријетећи расположеним према нама, и постајати се, такође обазрив, да ова манифестација, ако се у опште природи, не буде повод за непријатне инциденте. О томе, шта у погледу манифестације буде пројектовано, командир ће ме, пре но што приступи извршењу, известити.

Пошто г. Дрецун долази овамо, то ће даља упутства добити од мене лично.

За г. Штиркића и Андрића командир ће поднети засебан и образложен предлог. Ово учинити одмах. Односно г. Петра Вукића и бродарске команде на Ријеци, наредио сам што је потребно.

Командир ће ми одмах поднети извештај, из кога ћу видети:

1. – како ће детаљно бити уређена веза телефонска Скадар-Подгорица;

2. – како ће се, у појединостима, одржавати веза између Скадра и Подгорице помоћу моторног чамца, који је командир у ту сврху добио; и

3. – како је организовано снабдевање српских трупа у опште и где ће бити устројен магацин хране, искрцане за српске трупе, и у опште: докле ће се пренос хране вршити француским средствима и где ће се предавати нама ради даљег преноса. Ово питање командир ће детаљно проучити и поднети исцрпан извештај.

Пуковнику г. Фурту шаљем засебно писмо.

Извештаје слати и даље што чешће.

10. XI. 18. г.

П-горица.

Преписати.

Комдт, пуковник

Драг. Милутиновић

ОБр. 288.

9/XI/18 г. 20 х

телефоном

Командиру места

Ријека

У суботу 10. ов. м. стићи ће на Ријеку, долазећи из Скадра, г. П. Дрецун, бив. црногорски чиновник.

Командир ће г. Дрецуна на Ријеци сачекати, прихватити и без икаквог одлагања лично га допратити до Подгорице и предати начелнику штаба ове команде.

преписати:
Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

9. XI. 18. г.
П-горица.

II.

Команданту места
Ријека.
Телефоном

Јавите ми какав је састав бродарске команде на Ријеци, по чиновима, и да ли је љуство и какве припадљености досада уживало.
Хитно је.

Преписати.
Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

10. XI. 18. г.
П-горица.

III.

К-диру л. ч. 2. бат. II ј. – сл. пука.

Извештај командиров Пов. бр. службено од 8. ов. м. примио сам.

Потребно је да се командир изјасни у колико саопштења, која му је учинио г. Дрецун, одговарају правом стању ствари тј. има ли командир доказа да су између пуковника г. Фурту и г. Дрецуна вођени доиста онаки разговори, какви су представљени саопштењима г. Дрецуна.

COMMANDEMENT DES
TROUPES ALLIENS

de SCUTARI

Le 21 Novembre 1918

Etat-major

No 3/2.

Le Colonel BARDI de FOURTOU,
Commandant les Troupes Alliees de SCUTARI
a Monsieur le Commandant
des Troupes Yougo-Slaves a PODGORITZA.

J'ai l'honneur de porter a votre connaissance que j'ai recu, par deux fois, une delegation des scefs des tribus de HOTI et de GRUDA, que des bandes armees montenegrines menacent d'occupation et de requisitions.

Dans l'interet general et pour eviter toute effusion inutile de sang, je crois qu'il serait prudent de prendre les mesures necessaires pour sursoir a cette occupation.

9/XI

20 h

Fourtou

ОБр. 292. Превести
9. XI. 18. 20 х
Команданту Савезничких Трупа
Скадар.

Поводом саопштења, која вам је учинила делегација писмена Хоти и Груда, част ми је да Вас известим, да је овде ствар у томе, да се на територији Црне Горе, како је она обележена букурешким уговором од 1913. г., рестаурира законита црногорска власт. Према овоме никаква ни окупација ни реквизиција није ни покушана у областима, које Црној Гори не припадају, нити ће се покушавати.

Обавештења, која не одговарају правом стању ствари, добио је тај командант од лица, непријатељски расположених према законитој Управи у Црној Гори, и вољних да у околини Скадра продуже и даље стање интрига и нереда које је владало до ослобођења те вароши од стране српске војске.

Преписати
10. XI. 18. г.
П-горица

Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 293.
10. новембра 1918. г.
Подгорица.

Врховној Команди.

Сутра 11. ов. м. састаје се овде у Подгорицу Народна Скупштина која има да прокламује уједињење Црне Горе са Србијом. Ова се ствар може сматрати као потпуно сигурна.

Потребно је, међутим, да одлука црногорске Народне Скупштине о уједињењу буде од стране наше владе одмах прихваћена и санкционисана и да власти у Црној Гори буду одмах организоване по одредбама наших закона. Од брзине, са којом се ова одлука усвоји и у дело приведе, зависи даљи ток догађаја.

Ја ћу се постарати да ову одлуку сутрашње Н. С. што пре доставим.

преписати.
Шифрирати

Ком. пуковник
Милутиновић

1. чета 2. батаљ. II Југослов. пука
Пов. Бр. служб.

Команданту Јадранских Трупа

Синоћ је у Скадар дошао г. Петар Вукић са лађом из Ријеке и са њим дошао и г. Душан Дрецун бив. секретар црногор. посланства у Цариграду. Г. Дрецун је дошао са Цетиња својом иницијативом у намери да за општу ствар ради у Скадру. Његова појава овде учинила је одмах преокрет у погледу нашег стања. На лађи је сам дошао и један француски мајор г. Фор, који ће бити интендант за француске и наше трупе. Он је – г. Дрецун, одмах ступио у везу са г. Готом и у њему нашао још једног нашег оданог пријатеља. Г. Дрецун му је испричао догађај који се одиграо у Вир-Пазару приликом уласка талијанских трупа. На име. У Вир Пазару приликом ослобођења народ је истакао све саме наше – српске заставе, а међу нашим на пристаништу су биле и савезничке. Талијани су одмах тражили да се скине српска застава, а да се дигне црногорска / Краља Николе/ на шта је грађанство одговорило: да је то општа-Српска

застава и да они друге немају. Захтевали су да се одмах скине француска застава, и кад то нису учинили, Талијани су је сами скинули. Француска застава дигнута је тек 4ог ов. м. поново.

Г. Дрецун је поводом овога дао своје мишљење да би требало послати на Вир-Пазар и у Бар француских трупа, да би на тај начин рад Талијана био паралисан и донекле под контролом. Такав предлог дао је и пуковнику г. Фурту, и две чете су из Скадра данас отишле, једна за Вир-Пазар и једна за Бар.

Јутрос већ рано пуковник г. Фурту тражио је г. Дрецуна. Значи да је мајор г. Фор већ представио г. Дрецуна. Ја сам у то време ишао начелнику његовог штаба и самом пуковнику поводом наређења Обр. 199 и поводом постављања телеграфске и телефонске линије са Подгорицом. Г. Дрецун није хтео отићи док се самном не споразуме, и обећао да ће отићи г. пуковнику по подне. После подне г. Дрецун је отишао у 14.30 х. Г. Пуковник је био потпуно обавештен какву личност има пред собом, и одмах тражио да се изјасни о томе: “да ли је опортуно да дође Краљ Никола у Црну Гору, и шта он лично мисли о томе“. Г. Дрецун му је одговорио: да се цела Црна Гора нашла пред свршеним чином о уједињењу Србије и Црне Горе под круном Карађорђевића, и да сваки покушај његовог доласка у Црну Гору би могао изазвати револуцију и грађански рат у земљи, и тиме осујетио остварење Југославије“. Г. Дрецун је дао ову изјаву потпуно отворено и јасно, и на питање г. пуковника: да ли он то може јавити својој влади под именом информације г. Дрецуна, г. Дрецун је одговорио да може. Из разговора г. пуковника види се да Краљ Никола ужива још симпатије Француске, али кад су се и они сад нашли пред свршеним чином уједињења држава, да ће бити по могућности на расположењу са војничким властима. За све могуће последице, које би могле наступити у земљи, по сазиву Велике Народне Скупштине, ма да је поверљиво саопштио г. Дрецуну да се војничка зона не протеже даље од Скадра и Бојане, и да је чисто на своју руку и на своју одговорност, и да би задовољио захтеве и контра балансирао уплив талијански, послао чету Француза на Вир и чету у Бар. На питање г. Дрецуна шта он мисли о Скадру и коме има припасти одговорио је да он званично о томе не зна ништа, једино да ј чуо од г. Фора, који је сад стигао са Крфа, да се рачуна и мисли да ће Скадар припасти Југославији кад већ варош Трст има припасти по свима изгледима Италији искључујући ратна пристаништа Полу, које би имало са околином Трста сачињавати део Југословенске државе. Овакво обавештење г. Фор је дао г. Дрецуну одмах још на путу.

Кад га је г. Дрецун умолио да издејствује да се из Скадра по могућству удаљи талијанска војска за коју се зна да отворено пропагира противу Велике Србије и успостављања Југославије, и да у ту сврху не-

милице деле талијански новац међу Арбанасима, те да тиме воде политику на штету наших-Југословенских интереса, г. Фурту му је одговорио да талијански официри то могу чинити јер да им је обала у непосредној близини и да могу кад хоће и колико хоће искрцати војске у Приморју Црне Горе. Г. Дрецун се на то изјаснио да и Срби, ако Французима буде стало до тога, могу у најкраћем року формирати онолико војске колико буду зажелели – на шта г. Фурту није хтео да одговори никако. У даљем току говора г. Фурту је казао да он зна и познаје све тежње Талијана, односно да би они желели да од Јадранског Мора створе језеро талијанско, али да Република Француска са савезницима Енглеском и Америком никад неће дозволити, и да је француска војска као политички незаинтересована и дошла овамо да помогне нама у извођењу наших српских и Југословенских идеја, и да је он као представник те војске готов да не само саопшти наше жеље Француској влади но и да их поткрепи са својим сходним изјавама. Изразио се г. Децуну да су скадарски Турци за које он знаде да сачињавају две трећине грађанства отворени непријатељи Француза и Француске војске, и да му је саопштено да су се они борили у редовима турске војске противу Француза. Г. Дрецун је одговорио г. пуковнику да су то само подвале и да у Скадру нема Турака изузев малог броја, већ само муслимана, и да су то муслимани српског порекла, - односно ренегати, и да он – г. Дрецун држи, ма да је синоћ стигао у Скадар и да се са Муслиманима није видео, да ће муслимани као и остали Срби тражити да Скадар припадне Србији – односно Југословенској заједници. Г. Фурту је на то одговорио: кад г. Дрецун тако мисли, зашто ти Муслимани, односно Срби како их он назива нису њему ни до сад, како он то мисли, учинили какву представку. Одговор г. Дрецуна је био: да се они плаше, по његовом убеђењу, албанских католика, које протежира талијанска војска, а која је овде у Скадру у већини. Установљено је да г. Дрецун са мном заједно подјејствује код Муслимана да ови ту њихову жељу писмено изјаве пуковнику г. Фурту-у, који је обећао да ће је чим је прими телеграфски саопштити својој влади, и у томе и у сваком погледу што се тиче Скадра подупирати наше жеље и тежње.

На крају молио је г. Дрецуна да се стави његовом шефу штаба на расположење с којим се има састати вечерас у 21 час, али да је г. Дрецун задржао свој одговор на пристанак или непристанак све дотле док Вас преко мене не извести и у томе смислу не добије Ваше мишљење.

Из свега горе наведеног види се да ми за нашу ствар имамо у г. Фурту једног искреног пријатеља а и тајног борца, ако се могу тако изразити, за наше ствари у овим крајевима, те остаје све до Вас какве ћете нам дати инструкције, а ми смо решени ако устреба да за Скадар, који по трећи пут освајамо заложимо и наше животе.

Поводом овога стања у Скадру молим Вас, господине пуковнице, за детаљна упутства, ако се уопште мисли на то да Скадар уђе у опсег Југославије. Пре свега овде треба упутити лице вично тим пословима, са већим искуством и политичком репутацијом и издејствовати да посада Скадра буде бар као и осталих Савезника. Ако познајете г. Дрецуна и ако мислите и верујете да он може руководити овим послом, Ви га овластите и дајте упутства. Ја ћу и даље као и до сад чинити све што до мене стоји и потпомагати га.

Поводом постављања телеграфске или телефонске везе са Подгорицом био сам код начелника штаба и самог пуковника г. Фуртуа, коме сам изјавио уједно да по Вашем наређењу морам сачекати наређења наше Врховне Команде. Начелник Штаба је одговорио – да би они дошли у контрадикцију кад би нам дозволили ту везу. Јер вели, како би то изгледало: ми вам наређујемо да напустите Скадар и ви то наређење не извршујете, а овамо вам дозвољавамо да поставите телефон. Такав је одговор био и за мостове до Подгорице. Г. Пуковник је одговорио да он не може поставити линију и оправити мостове, јер немају материјала и апарата, али да он ништа нема против тога да ми то сами урадим. Ја сам казао на то да ћемо сами гледати да успоставимо везу са онаквим средствима са којим располажемо. И тако ћу гледати на сваки начин да је за неки дан поставим. У Скадру је за сад један бив. црногорски поштан. чиновник кога ћу замолити да помогне око тога, а он ми је већ нудио раније своје услуге. Мостови се не могу оправити јер нема за сад грађе, али би се и она могла брзо оправити. Мост на „Вировима“ згодније је да оправља батаљон из Подгорице. Поводом мога даљег останка према Вашем наређењу Обр. 199 одговорио је, да је он извршио само наређење виших претпостављених старешина.

Према наређењу Команданта пука ја сам примио око 60 добровољаца из реда последњих заробљеника. Но како је пук при поласку из Скадра однео све заплењене пушке, то их нисам имао чиме наоружати. Зато молим да ми се упуте отуд 70 пушака са одговарајућим бројем муниције ради наоружања тих добровољаца, како бих стварно појачао ефектив моје чете.

Ја ћу Вам послати још колико сутра и други извештај, док видим и сазнам резултат данашњег рада и вечерњег састанка г. Дрецуна и шефа штаба пуковника Фуртуа.

6. новембра 1918. год.
Скадар

Командир, капетан I кл.
Чед. Ц. Милићевић

Команда
Јадранских Трупа
О бр. 261.
8. XI. 1918.

I

Командиру л.ч. 2 бат. II Ј-сл. Пука.

Извештај Пов. Бр. службено од 6. ов. м. примио сам. Констатујем, да је извештај потпун, тачан и објективан, и очекујем да ће командир, и у будуће, подносити сличне извештаје.

Одобравам све досадање поступке командирове и похваљујем рад г. Дрецуна, коме ћете саопштити, да ћу му у најкраћем року послати детаљне инструкције.

Командир ће се одмах обавестити: на који је начин организовано снабдевање наших трупа и опширан извештај са свим појединостима послати му одмах.

Одобравам план командиров за воспостављање телефонских веза са Подгорицом. Мост „на вировима“ нека такође изјави тај командир, јер се из Подгорице трупе засада не могу за те послове одвајати.

За наоружање добровољаца нека се командир постара да у Скадру нађе потребно оружје, јер овде исправнога оружја засада под руком нема.

Извештаје слати што чешће.

II

Делегату Краљ.-Српске Владе, г-ну Св. Томићу

Доставља се овај предмет да ми г. Томић и Црногорски Одбор поднесу своје мишљење о личности г. Дрецуна и о његовој датој употребљивости.

Извештај поднети одмах.

9. новембра 1918. г.
Подгорица
/9/XI-1918 8 ч. ноћу/

командант, пуковник,
Драг. Милутиновић

ОБр. 308.
12. октобра 1918. г.
Подгорица.

Вховној Команди.

Данас 11. ов. м. посвршавани су у Народној Скупштини послови.
Конституисање и одлука о уједињењу извршиће се сутра 12. ов. м.
У целој Црној Гори влада мир и ред.

Преписати.
Командант, пуковник,
Милутиновић

телефоном.

Команданту места – Колашин, Андријевица, Пећ, Плав, Цетиње, Никшић, Котор.

Пошто је наређењем Врховне Команде наређено да устаничке комитске чете престану дејствовати и да се све досадање чете расформирају, то

Наређујем:

1. – да командант Устаничких Трупа, војвода Коста Пећанац најбржим путем достави свима четовођама да своје чете доведу у Подгорицу и ставе се на расположење потписатом;
2. – да штаб команде устаничких трупа војводе Косте Пећанца – Централни комитет – престане дејствовати и уђе у састав штаба ове команде;
3. – да се војвода Коста Пећанац са 6 ордонанса на коњима одмах по извршењу овог наређења јави потписаном ради специјалног задатка;
4. – да се све комитске чете, које се и после овог наређења појаве као самосталне, сматрају као одметничке и стражарно упућују овој команди;
5. – да команданти и командири свију чинова и у свим местима воде рачуна о овоме наређењу и старају се о његовом извршењу.

Наређење се доставља команданту ради даље надлежности.

Команда
Јадранских Трупа
О бр. 313.

Командант, пуковник:
Милутиновић с. р.

12. новембра 1918.
Подгорица.

Примио у Колашин Крс. Бошковић
„ На Цетињу Ј. Радуловић
„ за Котор „
Примио у Андријевицу М. Лаковић
Дао 13/11 12.20 пр

Врховна Команда
О Бр. 22592
25/Х. 1918.

Команданту II Армије.

У циљу избегавања штетног рада појединих устаничких чета, које ће можда вршити пљачке или оштете, Господин Министар Војни наређује, да те чете престану дејствовати; ради тога потребни попуни Ваших јединица буду растурени својим деловима, где ће са њима поступити командант дивизија свих области као и са осталим обавезницима.

Према томе све устаничке чете нека се одмах укину и сав рад пренесе на редовне јединице. С обзиром на ово наређење престаће да дејствују чете Косте Пећанца који је, као болестан предао команду професору Јовану Радовићу.

Командант II Армије саопштиће ово г. Радовићу и по потреби упутиће једну своју редовну чету к Пљевљу ради смене четника и одржавања реда. Ако би при даљем раду на непријатељском земљишту било корисно употребити и мештане, треба их увек увести у наше редовне јединице и подврћи команди наших старешина. Предње наређење доставља се команданту на поступак.

313
2. ј. сл. Пука
Кдту места Подгорица
„ Никшић
Цетиње. телеф.
Андријевица,
Плав
и т. д.
Скадар -
Колашин
Пећ

ОБр. 313. Котор
Команданту Устаничких Трупа
Војводе Пећанца.

Пошто је наређењем Врховне Команде наређено да устаничке комитске чете престану дејствовати и да се све досадање чете расформирају, то

Наређујем:

1. – да командант Устанич. Трупа, војвода Коста Пећанац најбржим путем достави свима четовођама да своје чете доведу у Подгорицу и ставе се на расположење потписатом;
 2. – да штаб команде устаничких трупа војводе Косте Пећанца – Централни комитет – престане дејствовати и уђе у састав штаба ове команде;
 3. – да се војвода К. Пећанац са 6 ордонанса на коњима одмах по извршењу овог наређења јави потписаном ради специјалног задатка;
 4. – да се све комитске чете, које се и после овог наређења појаве као самосталне, сматрају као одметничке и стражарно упућују овој команди;
 5. – да команданти и командири свију чинова и у свим местима воде рачуна о овоме наређењу и старају се о његовом извршењу.
- Наређење се доставља команданту ради даље надлежности.

Преписати
12. нов. 1918. г.
П-горица.

Комдт. пуковник
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 315
12. новембра 1918. г.
Подгорица

Врховној Команди.

На данашњем састанку Велике Народне Скупштине у Подгорици примљен је извештај верификационог одбора. Пада у очи велики број младих посланика. Школованих посланика има више од половине укупног броја.

За председника Скупштине изабран је Сава Церовић, председник општине из Подгорице.

Изабран је и одбор за састав резолуције о уједињењу са Србијом. Овај одбор ће свршити свој посао у току сјутрашњег дана тако, да ће резолуција бити изгласана 14.ов.м.

Основна мисао у резолуцији биће лишење Краља Николе и његове династије црногорскога престола и проглас уједињења са Србијом у једну нераздељиву целину. Противни предлози не постоје, али се појављује мисао да Србија и Црна Гора ступе у југословенску заједницу као самосталне државе, но ова мисао нема у скупштини ни присталица ни бранилаца. Врло је вероватно да неће бити ни изношења.

У Црној Гори влада ред, мир и општа оскудица у животним намирницама.

Преписати.

Командант, пуковник

Милутиновић

„На основу свега изложенога Српска Велика Народна Скупштина у Црној Гори, као вјерни тумач жеља и воље цијелог Српског народа у њој, вјерна историским предањима завјетима својих предака, који су се за њих вјековима херојски борили, -

О д л у ч у ј е:

1. Да се Краљ Никола I Петровић Његош и његова Династија збаци са црногорског пријестола;
 2. Да се Црна Гора с братском Србијом уједини у једну државу под династијом Карађорђевића, те тако уједињена ступи у заједничку Отаџбину нашег троименог народа Срба, Хрвата и Словенаца;
 3. Да се изабере извршни народни одбор од 5 лица, који ће руководити пословима, док се уједињење Србије и Црне Горе не приведе крају; и
 4. Да се о овој скупштинској одлуци извијести бивши Краљ Црне Горе Никола I, Влада Краљевине Србије, пријатељске споразумне силе и све неутралне државе.“
-

Бројно стање II. дивизије

Активна војска

оружје

Назив бригаде	I класа официра	војника	II класа официра	војника	московке	маузерке	Аус. пушке	бомбе	митраљези	Муниције пушака	коња	Примједба
Бјелопавлићка	8	1873	4	186	76	-	3	-	-	1484	195	Бројно стање
Спушка	13	2311	-	147	78	15	25	17	15	6510	218	II дивизије на дан 31- X-1918
Зетска	48	2510	-	-	257	150	35	-	11	-	180	
Укупно	69	6694	4	333	411	165	64	26	26	7994	593	

НЗ. 1./ Батаљон Грудски /Албанија/ који није ушао у бројно стање горње, има војника 305, пушака 119, митраљеца 6, и коња 18 а батаљон Хотски још није предао списак.

2./ Од 31-X- до данас, дошло је још око 50 официра и до 200 војника из интернирања.

Подгорица 12-XI-1918 године

Командант II. Дивизије,
Генерал, Сердар: М. Божовић

Јадранске Трупе

О. Бр. 322

16-XI-1918

Подгорица

Команда Цетињских Трупа

Број 101

Команданту Јадранских Трупа

Подгорица.

Секретар Андрија Поповић са Његуша извештава ме следеће:

„Американске и италијанске трупе заноћиле су између 11. и 12. о. м. са коњима и колима на Крстацу. Једна барака, у којој су им заноћили коњи, изгорела је данас око пола осам изјутра и у њој 20 коња. Како се даје закључити, изгледа да су је хотомично запалили Италијани, па

намеравају изјавити, да су то учинили црногорски комите, којих апсолутно не постоји овде.“

О наведеном потписатом част је извијестити Команданта.

12. новембра 1918. г.
Цетиње

Заступа Команданта
капетан I класе
Милан. Н. Димитријевић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 323
14. XI. 1918.

Командантру II југословенског пука. – Да се овај случај детаљно извиди и извештај поднесе.

15. новембра 1918. г.
Подгорица

Командант, пуковник,
Драг. Милутиновић

1. чета 2. батаљона II Југословен. пука
Пов. Бр. служб.

Команданту Јадранских Трупа

Наређење Ваше О. бр. 288 од 10. ов. м. примио сам, и стараћу се да у његовом духу и даље радим.

Од одласка г. Дрецуна ситуација се знатно изменила, не због тога што је он отишао већ због тога што се десило следеће. Командант Савезничких трупа издао је наређење да почињу функционисати све оне установе, које су постојале за време интернационале. Сви чиновници из интернационалних управа примили су јуче дужност, и јутрос били код пуковника престављен. Ја сам јуче око 7h пошао пуковнику да га упознам са извесним појавама у Скадру. Већ пре неколико дана заказана је за 28 по новом прослава независности Албаније и то у Скадру. За ту прославу позвани су представници из целе Албаније. Кад сам пошао г. пуковнику, хтео сам да му напоменем: да се у вароши Скадру појавила потражња пушака, и да Арбанаси плаћају за једну пушку по 4-500 круна; да се опажа велико кретање Арбанаса у Скадру, да се чују претње нама Србима и да ће нас из Скадра истерати; да ће сви учесници манифестације бити под оружјем како се чује. Хтео сам да скренем пажњу г.

пуковнику на ту околност зашто се прослава има обавити баш у Скадру, кад Скадар није никад ни био у границама независне Албаније. Кад му све те околности објасним, хтео сам да га умолим да се, ако може, осујети прослава. Г. пуковник није хтео да ме прими. Управо није ми речено да ме неће примити, али је послани пред вратима, који је отишао да ме пријави, вративши се из његове канцеларије рекао да пуковник није у канцеларији. Видио сам у чему је ствар. Па и поред тога хтео сам да ипак изјавим шефу његовог штаба, те отидем њему. Он ме одмах примио. Све моје опаске одбио је, тражио је стварне доказе о томе, лица од којих сам сазнао и т. д. Прославу независности Албаније не можемо забранити, рекао је, исто тако као што не бисмо могли забранити Србима да прослављају свој национални дан, а што су они изабрали баш Скадар то је њихово. Из целог разговора увидео сам да су променили држање према нама – мени, а из даљег излагања видећете боље.

Данас у 15h. пошао сам код г. пуковника да му предам Ваше писмо и да се обавестим о свему што сте Ви тражили. Г. пуковник „није имао кад да ме прими“, већ ме упутио на његовог ађутанта. Обавештења су ми требала те сам одмах отишао његовом ађутанту. Писмо сам предао њему, и упитао сам о томе како су организовали снабдевање својих трупа овде, а како је организовано снабдевање наших трупа, које окупирају Црну Гору и Далмацију. Он је исто одмах показао јасно својим говором као да их се ми не тичемо ништа. Кад сам му казао: да према вашем наређењу сва српско-француска војска има да се снабдева преко Бара и Котора, и према томе тражио да ми објасни на који је начин то уређено, јер ја морам поднети извештај своме Команданту, који од мене тражи и наређује ми. На то је тражио да му покажем наређење Ваше, и кад му је показано оно што се њега тиче прибележио је да ме доцније извести. Из његовог говора видео сам мало јасније намере његове. Он се чак изразио отприлике: ви, Срби, треба одавде да идете и шта тражите више од нас. За телефонску везу са Подгорицом рекао је да су је почели подизати, и да не зна кад ће бити готова. Та веза биће преко њихове централе са којом ја имам везе. Што се тиче везе са Подгорицом помоћу моторног чамца стоји овако. Пошто је пут за Подгорицу преко Хота несигуран и много дужи, ја сам тражио да ми се упути један моторни чамац са којим би одржавао везу са Ријеком а одатле са Подгорицом и Котором. Мислим да ни Ви нећете имати ништа против тога, те сам чак и рекао да се то чини по Вашем налогу. У осталом ако се буду појавиле тешкоће у томе, тј. ако нећемо имати машинисту и бензина ми ћемо користити лађе које буду ишле тамо. Све је то он прибележио, а ја сам морао и писмено да му представим, и обећао да одговори. Кад будем одговор добио онда ћу доставити.

Док сам ја био код ађутанта десила се још једна ствар. Г. Шћепана Лазовића, који је код мене на служби по упуту делегата Срп. Владе код Вас, позвао је шеф штаба пуковника г. Фурту-а и саопштио му: да сутра мора напустити Скадар; дао му објаву и тридесет франака за путни трошак. Ма да је г. Лазовић ишао у цивилу ипак је једном приликом био представљен шефу као бив. црногорски официр који је придодат мени на службу, он је добио путну исправу без мога знања. Зато сам одмах пошао шефу штаба са г. Лазовићем. И ту је једва примио г. Лазовића. У току објашњења он се стално заклањао за пуковника, тобож да је то наређење пуковничко. Кад сам му скренуо пажњу да он зна, да је на служби код мене, и да је једном раније позиван од шефа штаба преко полиције па кад га видео руковао се са њим као са старим пријатељем и извињавао му се говорећи, да је то неки неспоразум, он је прелазио преко тога дајући реч да од сад ништа неће радити са Србима преко мене. Скренуо сам пажњу и на ту несмотреност г. капетана /шефа штаба/ што је српском официру дао пасош и 30 фр., као да Србија не води рачуна о својим радницима. Он се правдао да му је г. Лазовић рекао да путног трошка нема. Међутим био је неспоразум при тумачењу. Као командант Српских трупа коме је г. Лазовић упућен, уложио сам протест противу оваквог поступка, јер сам требао бити прво ја обавештен, и ако се налази да је његов даљи опстанак у Скадру опасан – провокаторски – да се мени нареди: да га ја удаљим. Као што рекох он је обећао да ће од сад све што се тиче Срба радити преко мене, али је онда замолио мене да ја примим то наређење к знању и да га извршим. Што сам друго могао, видећи и имајући у виду оно што се десило раније. У току објашњења он је се изрекао да то није учинио само према г. Лазовићу, већ да има наређење да се удаље сви Црногорци и Срби, јер вели да је њима достављено да ћемо ми нарочито изазивати сукобе са Албанцима приликом прославе. Ја сам га уверавао да се од нас то не може никад очекивати, већ напротив да ми можемо бити изазвани. Кад сам примио то наређење к знању, и кад сам чуо да ће они све Црногорце одавде терати, ја сам похитао да тражим од њега обећање: лепо, кад већ имате наређење да наше људе протерујете из Скадра, онда Вас молим протерајте и оне црногорске поданике који су овде, а има их и таквих који су официри били па и сад носе те знакове, а који су чак предводили неке манифестанте. Мислио сам на Сокола Баћу Ивезића. Он ми је на то казао да је неке од њих звао и кад их је питао шта су, одговорили су да су Албанци. Наравно да их је на такав одговор оставио на миру. Али, кад сам му скренуо пажњу да су они још црногорски поданици, јер Букурешки мир, којим су обележене границе Црне Горе, још стоји у важности, па је обећао да ће повести истрагу и да ће их казнити.

После свега овога дошла је кулминација. На име, наређено је да, из опрезности приликом прославе Албанске независности, која ће се извршити 28. /по новом/, будем са четом интерниран у своме кантонману од 27ог по подне и 28 /.../ цео дан. Нико од официра и војника не сме се појавити тога дана у вароши и на улици. Наређење сам морао примити к знању и тражим храну унапред!

Као што се види држање француске власти према нама је сасвим другојаче. Од куда то? Ја га тумачим овако. Француски командант, држећи се наређења о посади у Скадру, наредио је да се ми уклонимо из Скадра, и кад то наређење нисмо извршили он је решио, вероватно, да не општим са њима /зато ме није примио/. Али држање његових органа? И оно се преноси од самог пуковника. У прво време према нама су се опходили добро, јер нису уредили своје стање. Сад су увели све старе органе из доба интернационалне управе и неће да нас имају у Скадру, јер ни онда нисмо били. А шта је са оним обећањима и лепим речима? Ил је то било дипломатско лукавство, или су сад постали само војници – само извршиоци наређења виших претпостављених – у што не верујем – или имају и неког свог интереса. Кад су се учврстили они су почели да раде за свој рачун, онако како они хоће. У томе, мени изгледа, фаворизирају Албанце. Они су на њихово тражење наредили да се г. Лазовић удаљи из Скадра, јер је г. Лазовић заиста почео да ради и као Србин и као патриот. То је пало у очи, и он је требао да се уклони. Пре два дана дошла му је порука да се спремају да га убију. Значи – наглашујем, да је био на сметњи. Г. Лазовић је почео прикупљати виђеније људе и припремати их да једног дана буду отворено наше присталице, и у томе је успевао. Чим су га видели да се састаје са виђеним грађанима, који би могли повући масу за собом, они су опазили и опасност по себе. Ја мислим да не треба боља квалификација за његов рад него ово што се десило са њим. Истина г. Лазовић то сматра као смртну увреду, јер као војник није тако што доживео. Он је при поласку од шефа штаба добио уверење: да се може поново вратити у Скадар само док прођу манифестације, и док се мало смире духови. Али ја мислим, да он не треба да се враћа, ако се види да опстанак српске посаде није осигуран. Напротивли се останак српске посаде у Скадру. Г. Лазовића треба нарочито упутити у Скадар баш због тих истих Албанаца, и то са наређењем и у униформи. /Много је допринело оваквом исходу то што г. Лазовић није имао униформу/

Као што сам напред рекао, накнадно ћу јавити како је уређено снабдевање наших трупа. Вечерас сам добио једно наређење од Команданта пука у коме ме извештава, да је у Бару основан магацин хране за гарнизон у Бару и Скадру. Према томе наређењу ја морам слати стоку

за храну у Бар преко Улциња. Али ово се неће моћи извести, јер је Бар далеко; треба ми пет дана док иду и врате се. Ја ћу гледати да храну добијем преко Вир-Пазара, а одатле да се преноси лађом у Скадар. Ако је потребно упутићу своју комору у Бар да из Бара преноси до Вира. Мислим да ће то бити лакше пошто ће се тим путем преносити храна и за трупе у Подгорици. Има још једна незгода у погледу исхране скадарског гарнизона, јер овде имамо и једну болницу. Та нам је болница остала од Аустријанаца, јер су је Аустријанци оставили нашем санитар. кап. II кл. г. Др Јосифу Хаим који је био њихов заробљеник. Та болница фунгира као српска резервна болница. Издржавање болнице је и за ово време било врло тешко иако је имало нешто остављених намирница. Те су намирнице већ нестале, а следовање које добија није за болесничку храну. Исто тако је и са лековима и др. издржавањем болнице.

Јуче сам ишао у село Браку, где су ме нарочито позвали сељани. Они су ми се нашли на услузи као честити Срби ноћу између 16. и 17. октобра дајући ми податке о посади непријатеља у Скадру, јер сам ја био упућен са четом пре пука. Имајући у виду наређење команданта пука да моја чета има да послужи као кадар за образовање устанничких чета, ја сам и сам мислио да обиђем ово српско село. У селу има око 100 пушача а треба ми још толико. И код њих се опажа да су се Арнаути из оближњих села осилили, јер су почели тражити „крв“. За сад сам им препоручио да се држе мирно и да не стварају зађевице са Арнаутима, а да се од њих добро чувају нарочито ноћу помоћу својих патрола.

Будуће извештаје слаћу чешће, јер се надам да ће се успоставити пловидба до Ријеке.

12. новембра 1918.
Скадар

О 14/XI
у 8 35

Командир, капетан I кл
Чед. Џ. Ми..евић

Команда Јадранских Трупа

О бр. 324

15. XI. 1918.

Командиру л. ч. 2. б. II ј.-сл. п.

Намеран сам да наредим да се болница из Скадра премести у Подгорицу. С тога нека ми командир пошаље бројно стање људства и болесника те болнице, који имају да буду евакуисани. Исто тако јавити и о болничком материјалу, који би се имао пренети. У споразуму с управником болнице израдити пројект за евакуацију ове болнице с назначењем пута и преносних средстава, па ми цео елаборат послати што пре.

Што се тиче даље акције командирове у погледу заступања наших интереса у Скадру, командир ће се руководити упуством, које сам му већ дао т. ј. држати се опрезно и резервисано, не изазивајући никакве инциденте. Наређењима француских власти командир се безусловно има покоравати и старати се свим силама да ничим не изазива подозрење пуковника Фурту и његовог штаба.

Питање о г. Дрецуну решено је на тај начин, што је утврђено да он нема квалификације да му се повери заступништво наших интереса. Према овоме, нека и командир подеси своје држање према г. Дрецуну и нека обрати озбиљну пажњу на његов рад у Скадру, јер постоји основана сумња, да г. Дрецун ради против наших општих српских интереса. Пуковнику г. Фуртуу или његовом начелнику штаба могао би командир, у приватном разговору и на деликатан начин, ставити до знања, да г. Дрецун не ужива поверење ни ове команде ни црногорских власти у опште, ауторитет врло проблематичан. Иначе са г. Дрецуном не заснивати никакве везе нити му чинити ма каква саопштења.

Командир ће ми послати списак оружја и опште ратног материјала, који је наша војска запленила у Скадру, са назначењем где је смештен и како се чува. Ово учинити одмах.

Шћепан Лазовић остаће засада овде.

О снабдевању командир ми није поднео потпун извештај. Нека накнадно потражи потребна обавештења у првом реду од начелника интендантуре француског штаба у Скадру, нека ово питање добро проучи, нека поднесе нов извештај.

Извештај Пов. Бр. служб. од 12. ов. м. примио сам.

15/XI/18.
П-горица
324.

преписати
комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 325.
15. новембра 1918. г.
Подгорица.

Команданту цетињских трупа.

Пошто ће се штаб ове команде ускоро преместити на Цетиње, то наређујем да командант одмах по пријему овог наређења одреди:

1. један стан за становање потписатога;
2. једну собу за становање начелника штаба;

3. једну зграду са 5-6 одељења за смештај канцеларија и официра овога штаба;

4. једну зграду за смештај људства овога штаба;

5. једну коњушницу за смештај стоке овога штаба; и

6. једну гаражу за смештај аутомобила.

У прилогу шаље се бројно стање људства, стоке и аутомобила.

При одређивању ових зграда водити рачуна да штаб буде прикупљен и обезбедити огрев и осветљење.

О извршењу извести телефоном.

преписати.

Комдт, пуковник,

Драг. Милутиновић

Депеша – шифра Бр. 246.

Команданту Јадранских Трупа

Подгорица

Врховна команда извештава да су талијанске трупе у Црној Гори стављене под команду ђенерала Франше д` Епереа и забрањено им је вршење ма каквих покрета до даљег наређења.

Предње част ми је доставити ради знања.

Штаб II армије

Обр. 23008.

14. новембра 1918. г.

Сарајево.

По запов. комдта,

Начелн. штаба,

пуковник, Миловановић

Команда Јадранских Трупа

Обр. 331.

15. новембра 1918. г.

Подгорица.

Врховној Команди.

Част ми је да извештим Врх. Команду да сам 10. октобра т. г. стигао у Пећ, водећи собом и будућег начелника штаба Команде Јадранских Трупа, пеш. мајора Борисава Николића, кога сам стигао у Митровици.

У Пећи сам застао команданта II југослов. пука, пеш. потпуковника г. Гргура Ристића и издао му усмена упуства за извршење наређења

ОБр. 30995 од 8. окт. т. г., и војводи Косту Пећанцу коме сам наредио да своје чете упуту у правцу Никшића и Подгорице, као што је наређењем ОБр. 31276. од 10. пр. м. било пројектовано.

О непријатељу се у томе тренутку знало да предузима евакуацију Црне Горе и да га црногорске герилске чете при томе с успехом ометају. За њим је остала пустош у правом смислу те речи, једно због систематског уништавања, које је непријатељ предузимао, а друго и због организоване пљачке, коју је становништво извршило на свим државним установама у опште. Покидане су све телефонске и телеграфске везе; уништене су све станице; разграбљени су сви државни магацини и све, што би као плен могло припасти трупама, које су стављене под моју команду. О стању у Албанији и о непријатељском одступању ка Скадру није се у томе тренутку знало ништа.

Имајући на расположењу само једно лице – начелника штаба – ја сам 11. октобра т. г. у Пећи приступио уређењу свога штаба и стварању једне економске базе за ослонац поверених ми трупа, које су се имале све више да удаљавају.

При томе сам наишао на огромне тешкоће. Власти нису имале никакву моћ, јер је анархија била потпуна.

С невероватним напрезањем успео сам да створим зачетак штаба ове команде и неку врсту економског центра у Пећи у виду војне станице, којој сам ставио у дужност да обезбеди остатак плена, којим су поверене ми трупе могле да се користе. На жалост, веза између 2. југосл. пука и мога штаба остала је веома лабава, јер апсолутно није могућно било да се на ма који начин учврсти. Према овоме ништа од хране и других потреба није ни до сада из Пећи могло бити дотурано ни 2. југосл. пуку ни устаничким трупама. И пук и сви његови делови и устаничке трупе били су за све време упућени на врло оскудна месна средства.

По доласку делова 1. пука југослов. дивизије у Пећ и Ђаковицу кренуо сам се из Пећи у правцу Подгорице за 2. југословенским пуком. Са мном је ишао и Црногорски Одбор, који је за то време организовао власти у Пећи и Ђаковици.

У Андријевици, и доцније у Подгорици, и свуда на путу кроз Црну Гору наилазио сам на пустош, коју сам мало час поменуо. Прилике под којима су имали да живе 2. југослов. пук и придата му брдска батерија, као год и устаничке трупе војводе Косте Пећанца – а то су све јединице, које и сада имам под командом – бивале су сваки дан све горе и горе. Импровизовани и непотпуни штаб ове команде није било могућно комплетирати. Телефонске и телеграфске везе није било могућно воспостављати, јер су и станични и линијски материјали просто уништени. Богат плен у храни, стоци и сваковрсном другом материјалу

био је просто разграбљен од народа, и никакве мере за прикупљање овога плена нису могле бити предузете, јер никакве трупне јединице није било под руком, пошто су и устаничке трупе, и цео 2. пук били у ово време ангажовани борбом и гоњењем непријатеља, који се још задржавао код Скадра, Вјетреника, Подгорице, Цетиња и Никшића, а посада у појединим ослобођеним местима била је одвећ слаба, да би се на њу за ову сврху могло рачунати. Из истих разлога није било могућно извршити ни реквизицију, јер нове власти овде имају мало ауторитета, и напред је у државној администрацији узео широке размере. Ипак сам успео, благодарећи невероватном напрезању, да од плена обезбедим у разним местима нешто сточне и људске хране, а велики недостатак, који се у томе до данас осећао, попуњаван је добровољном сарадњом неких црногорских грађана и појединих власти, који су пристајали да поверене ми групе снабдевају потребама без новца, у нади да ће доцније те потребе бити плаћене по цени, коју они сами одреде. На овај су начин постали огромни рачуни за исплату ових потреба, које ни данас нису плаћене, јер 2. југослов. пук није добио ни мало новаца, од како је ушао у Црну Гору.

Остали недостаци непотпуне и недовољне организације штаба ове команде осећали су се све досада и у толико више, у колико су се послови око рестаурирања нормалног држ. живота у Црној Гори развијали. Сад је организација у неколико изведена увођењем у службу официра, а чиновника и војника, који су овој команди стављени на расположење решењем Врх. Команде ..Бр 146487. од 8. пр. м. Већина од ових дошла је тек у Подгорицу, и у колико није била потребна Црногорском Одбору употребљена је при овој команди. Али су материјалне тешкоће за увођење реда у земљи и васпостављање нормалнога државнога живота биле несавладиве, поглавито због расула, које је владало, због слабе војничке снаге, којом се располагало, и због потпуног осуства ма каквих новчаних средстава.

За ово време је Црногорски Одбор развијао своју акцију и наилазио на топао пријем у свим крајевима. Питање о уједињењу Црне Горе са Србијом било је тако рећи, решено и пре састанка Народне Скупштине, која га је 13. новембра 1918 – изгласала.

По паду Скадра, Цетиња и Никшића – црногорска је територија очишћена од непријатеља и – онај део поверених му трупа, који није био дислоциран у Црној Гори, прешао је у Котор и друга места на далматинском приморју. За све ово време снабдевање из позадине било је апсолутно немогућно јер је сам труд око формирања какве-такве коморе било потпуно узалудно. На тај начин је основица поверених ми трупа била напред, на борбеном фронту, али је и то увек зависило од могућ-

ности да се плен спасе од становништва, које га је листом пљачкало и уништавало. Прилике се, у овом погледу, сада нешто побољшавају, јер храна почиње да се искрцава на Приморју, али су тешкоће око деобе ових потреба и њиховог даљег транспортовања до појединих гарнизона и сада огромне, јер апсолутно не постоји могућност да се и најнужније потребе достављају деловима, који су дислоцирани у североисточном делу Црне Горе.

По упуствима Црногорског Одбора 6. и 8. ов. м. извршени су избори за Велику Народну Скупштину. Избори су извршени без икаквог притиска од стране власти, али се могло приметити да елементи, који нису одушевљени новим политичким курсом у Црној Гори, стоје у страни и држе се резервисано. Ових елемената нема много. То су већином лични приврженици бившег краља Николе или његови непосредни политички сарадници. Њихова уздржљивост и повученост могла је се објаснити њиховом мањином и њховим уверењем у сопствену немоћ. У земљи, они су били осујећени, јер је већина очигледно била на страни њихових противника, али има знакова, по којима се може судити, да се њиховој акцији има приписати, што су пред састанак В. Н. С. Талијани два пут покушали, да своје трупе пласирају на Цетињу, позивљући други пут и Американце у помоћ. Оба ова талијанска покушаја остали су безуспешни, благодаревно одсудним мерама, које сам предузео и којима сам принудио и Талијане и Американце да без противљења одустану од своје намере да дођу на Цетиње. Сада талијанских трупа има у Бару /један батаљон/ и Вир-Пазару /једна чета/, и по обавештењима, за која још не значи да ли су тачна и потпуна, присуство ових тал. трупа на територији Цр. Г. може се објаснити позивом, који су Тал. добили од самих Црногораца. Једном, исто тако нелојалном интервенцијом неких, досада непознатих, Црногораца код француског комитета савезн. трупа у Скадру може се објаснити и то, што су пре 3-4 дана из Скадра упућене по једна француска чета у Бар и Вир-Пазар под изговором, да се контра-балансира уплив талијанских трупа у овим местима. У најкраћем времену намеран сам да предузнем мере, да се све савезничке трупе повуку са територије Црне Горе.

У вези са овим појавама могу се напоменути и извесни, од мањег значаја, покушаји у Плаву и Гусињу, међу племенима Хота и Груда /на левој обали р. Цијевне/ и југозападном делу Црне Горе, да се муслиманско становништво придружи независној Албанији, коју талијанске трупе у Скадру отворено протежирају.

Велика Народна Скупштина састала је се, по пројекту Црногорског Одбора, 11. ов. м. у Подгорици. Дошли су сви изабрани посланици – 161 на броју. /У редовном стању обична Н. С. у Ц. Г. имала је 74. посла-

ника/. Нису бирани нису ни дошли посланици /3 на броју/ из бојанског среза, што се објашњава недопуштеном агитацијом талијанске војске.

Физиономија ове Велике Народне Скупштине карактерише се великим бројем школованих универзитетски образованих људи /скоро половина укупног броја/. Исто тако пада у очи велики број младих људи. Ова последња околност, у очима људи, који стоје ван данашњег политичког курса у Црној Гори, представља њену слабост.

11. ов. м. извршено је призивање Св. Духа у изабран верификациони одбор.

12. ов. м. примљен је извештај верификационог одбора и изабран за председника Сава Церовић, председник општине подгоричке, правник по професији и некадањи судија у Црној Гори. Истога дана изабран је и одбор за састав резолуције, којом се имало да реше питања садањега момента.

У томе, што је од састанка В. Н. С. до изгласавања резолуције протекло два и по дана, противници уједињења склони су да виде извесну колебљивост, неодлучност и извесну разлику у погледима Нар. посланика на саму ствар. Међутим, цело ово време употребљено је на парламентарне формалности, које су се желеле стриктно да очувају, и дискусија, у колико ју је било, односила се на старање, да се у резолуцији очува ауторитет Н. С. и да се самоме акту прибави озбиљан и свечан изглед. По расположењу нар. посланика могло је се, пак, питање о уједињењу решити првог дана и на један веома одсудан начин. Према овоме, никакве неодлучности и никаквог неспоразума у томе није било.

Овај одбор је, под наваљивањем саме Скупштине, хитао с послом и већ сутрадан, 13. ов. м. могла је бити заказана скупштинска седница, на којој је и аklamацијом и појединачним гласањем једно-гласно примљена резолуција, чији текст прилажем под .I,

Према свему изложеноме стање у Црној Гори преставља се сада овако:

Општа оскудица у животним намирницама и оделу и, у вези с тим, невероватна скупоћа, императивно налажу да се народу што пре притекне у помоћ бесплатним раздавањем одела, брашна, соли, гаса, шећера, пиринча и других артикала прве потребитости. Народ је управо за то и одушевљен уједињењем са Србијом, што очекује велику помоћ у гореизложеном погледу и незадовољити ове потребе, значило би створити велико разочарење у свим слојевима народним.

Власт је скоро у свим својим облицима рестаурирана, али државни апарат или функционише с трвењем или не функционише никако. То је до сада долазило поглавито отуда, што није било централне власти, али и сад, кад извршни Одбор Н. С. предузме управу земље у своје

руке, тешкоће неће бити мале, јер у државној администрацији влада хаос нити има ма каквих новчаних срестава да се неопходне потребе за државну реорганизацију а нарочито за воспостављање телеграфских и телеф. веза и нормалнога поштанскога саобраћаја задовоље. Питање о финансирању државних власти овога краја једно је од најхитнијих питања, које се безусловно не може одлагати. У овом питању велики значај имају и чиновничке плате, које треба одмах издавати. У вези с овим је и мобилизација целе или једног дела црногорске војске један од најпречих задатака, који захтева новчана средства, и који се не може одлагати, јер 2. југослов. пук са придатом му брдском батеријом апсолутно није довољан да обезбеђује границе и да одржава ред, а других трупа под мојом командом сада нема.

Односе са Талијанима треба рашчистити што пре а талијанске трупе треба на сваки начин уклонити са црногорске територије, јер њихово присуство потхрањује непријатељске тенденције реакционарних елемената. Исто су тако потребне и извесне војничке мере, на граници према некадањој Албанији, јер муслимански део становника у тим крајевима, подстрекаван Талијанима, манифестује тежњу да се отцепи од Црне Горе, и уђе у састав независне Албаније под протекторатом Италије.

Кад се становништву Црне Горе обезбеди стварна и систематска помоћ у животним намирницама; кад се државна администрација омогући да функционише у нормалном виду и кад се рашчисте односи са Италијом и на граници Албаније – онда у прво време не би имало том нарочито да се предузима у овим крајевима. Расположење је за заједницу са Србијом у свима слојевима врло добро, и оно ће много олакшати, да се ово стапање брзо и солидно изврши. При свем том, добро би са свакога гледишта било, да важнија и главнија места у државној служби буду попуњена пробраним, савесним и поштеним чиновницима из Србије. Ово нарочито важи за виша чиновничка места и нарочито за крајеве Старе Црне Горе /Бар, Цетиње, Никшић и Подгорица/, јер се овде има велико поверење у србијанске власти.

Што се тиче Јадранских Трупа /2. југословенски пук, једна брдска батерија и оделење коњаника/ њихово је стање сада овако:

1. – Штаб ове команде преставља импровизацију у правом смислу те речи: особље је непотпуно и за послове непод..... изузев начелника штаба мајора г. Бор. Николића јер су за важне службе морали бити употребљени официри, који су се имали под руком а за санитарску службу у опште нисам могао наћи погодно лице; а одређени лекар г. Башовић није ми се ни до данас јавио; канцеларијског прибора и намештаја нема нити има најнужнијих потреба; комора је непотпуна и једва способна

за покрет, јер се стока слабо храни и недостаје прибор, без кога се не може; огрев и осветљење као и набавка других потреба врше се неуредно и непотпуно, јер нема новчаних срестава; људство је без одела и без обуће и недовољно храњено; смештајне прилике су до зла Бога рђаве; потписати је упућен на изузетне трошкове; официри у штабу кубуре са малом дневницом, јер је скупоћа толика, да све наше дневне новчане принадлежности једва стижу за један оброк, а о другим неизоставним потребама не може се ни говорити. Хитно је потребно да се 2. пуку југословенском, код кога је овај штаб на принадлежности, стави на расположење новац, а да се питање о принадлежностима официра из штаба што пре реши с обзиром на изузетне прилике у овим крајевима и да се за људство пошаље топло одело, преобука и обућа.

2. – II југослов. пук са придатим му деловима дислоциран је по целој Црној Гори. Поједина одељења у разним местима снабдевала су се досада храном, људском и сточном, и другим потребама добровољном продајом од стране месних трговаца и лифераната. Цене при овим куповинама нису одређиване, а оне су овде претеране. Како те потребе до сада нису плаћане, то је потребно да се одреди по којој ће цени бити исплаћене а да се 2. југослов. пуку пошаље потребан новац за то. Наредио сам, да се приступи прикупљању података о томе: колико је, чега, где и од кога узето, те да би се, кад новац дође, могло приступити исплати.

На овај начин исхране и снабдевања упућена су ова одељења и сада, ма да су потребе почеле да стижу поморским путевима, јер преносних срестава за дотурање хране у разна удаљена места апсолутно нема а пуковска комора није довољна, јер је великим делом ангажована преносом хране од поморских пристаништа до најближих слагалишта. Међутим, храна се ни људска ни сточна у овим местима више не може да налази нити су досадањи продавци вољни да потребе и даље издају без новца. И ово показује, да је безусловно потребно II југосл. пуку дотурати што пре и што више новца и обезбедити новчано снабдевање у опште. Команд. II југосл. пука нема новца за исплату официрских и војничких плата и других принадлежности и не прима на себе никакву одговорност за штетне моралне последице које ће неминовно наступити, јер оскудица у новцу само повећава тешке околности, створене рђавом исхраном, у којима официри и војници живе.

Одело, обућа и преобука код војника сасвим су дотрајали и најхитније је потребно, да се ова потреба одмах задовољи, јер се са друге стране ни у ком виду не може задовољити. Једна мала количина одела заплењена је, али зло тиме није ни у колико отклоњено, него је и даље велико, поглавито због смештајних и гарнизонских прилика, које су скоро свуда рђаве.

Стока је у свим оделењима, пешадијским и артилеријским, због досадањих напрезања и слабе хране изнурена, али је за побољшање овога стања доста добијено у заплењеној стоци, поглавито у Котору.

Муниције за пешад. пук и за брд. батерију нема довољно и треба је попунити.

Морално је стање засада повољно, али оскудица, рђава храна, рђаве смештајне прилике, близина Босне и Херцеговине, из које има доста војника у 2. ј.-сл- пуку, показују већ известан неповољан утицај. Случајеви самовољног удаљавања из команде почињу већ да падају у очи, поред свих мера, које се за његово спречавање предузимају. Самовољних поступака од стране војника има и иначе, али случајева недисциплине и нереда у ширим размерама засада нема.

У „извршни одбор“, који ће управљати земљом до потпуног привођења ове резолуције у дело, изабрани су:

1. – Војвода Стево Вукотић
2. – Марко Даковић – адвокат из Грахова
3. – Спасоје Пилетић – нач. министар
4. – Лазар Дамјановић – правник
5. – Ристо Јојић – професор

Молим Врх. К. да се по овоме моме распореду донесу потребне одлуке и одмах приступи њиховом извршењу, како би се обезбедили и успех нашега политичкога предузећа и егзистенција поверених ми трупа.

преписати.

Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић.

Депеша шифра Но 7522 162.
Команданту 2. југословенског пука
за команданта Јадранских Трупа
Котор.

Врховна Команда депешом ОБр. 32334 од данас доставља:

„Црногорци, који су познати као пријатељи Краља Николе јесу ови: бригадир Ђуро Петровић у Сарајеву; бригадир Јово Бећир, бригадир Вешовић који је дошао у Загреб, бригадир Милош Меденица, Андрија Рајчевић, Јанко Вукотић у Осеку, Ђ. Ђурашковић на Цетињу, командир Стеван Радовић, командир Марко Мартиновић, брат пуковника Мартиновића Ристо Поповић, Мишо Поповић, Јово Поповић, Саво

Вулетић и Марко Ђукановић брат ппук. Мила Ђукановића сви на Цетињу помоћници и саветници губернатора на Цетињу.“

Предње се доставља команданту ради даљег управљања, да се мотри на кретање ових лица, на њихов рад и спречи њихов штетан утицај, а мене о свему обавештавати.

Комдт. 2. ј.-сл. пука одговориће о пријему овог наређења.

Командант
војвода Степановић
Штаб
II армије
Пов. ОБр. 22921.
12. новембра 1918. г.
Сарајево.

Мил. Јерговић – б. м.
Слави Рамадан – ц.
Пов. ОБр. 332
примљ. 15/XI/18 у 1140 час.

I

Извршном Одбору
Велике Народне Скупштине
Подгорица.

Потребно је да се над лицима за ... која се зна да су пријатељи бившег Краља и непријатељи уједињења, организује надзор, како би се спречио њихов евентуалан штетан утицај на даљи развој догађаја.

С тога нека одбор предузме потребне мере према таквим лицима, а мени нека пошаље њихов списак и нека ме упозна са предузетим мерама, како бих и од своје стране могао допринети, да оне имаду успеха.

II

Комдту 2. југосл. пука.
Цетиње,
Комдту места: Подгорица
Бар,
Котор,
Андријевица,
Колашин,

Никшић

Плав.

Ријека

Вир Пазар и т. д.

текст.

Скадар

Пећ

15. I. 18. г.

Подгорица.

преписати.

Комдт, пуковник,

Драг. Милутиновић

Извод из рапорта команде Јадранских Трупа

ОБр. 334. од 17. новембра 1918. год.

.....

.....

5. – ситуација на овој зони сада је оваква: пријатељи Краља Николе рачунају на потпору Италијана и труде се да ове увере, да у Црној Гори влада неред, који талијанска војска треба да спречава. Италијанских трупа сада има у Бару – један батаљон и у Вир-Пазару – једна чета. Два покушаја талијанска да своје трупе пласирају на Цетињу осујетио сам. На Албанској граници од Плава до Скадра муслиманско становништво, подстрекавано Талијанима, јавно манифестује жељу да се присаједини независној Албанији, под протекторатом Италије. На далматинском приморју талијанских трупа има у свим важнијим местима.

6. – Исхрана трупа врши се последњих дана довозом преко мора. Преносних средстава за разносе хране до удаљених места у североисточном делу Црне Горе нема. Посаде ових места набављају храну куповином без новца, али хране више нема нити се без новца може набавити, а II Југословенски пук, код кога су на принадлежности сви делови ових трупа није примио никакав новац од како је дошао у Црну Гору.

7. – Одело, обућа и преобука код војника сасвим су дотрајали.

8. – Лекара, - санитарског особља, болница и болничког материјала нема довољно. Шпањолска грозница узима све већих размера.

9. – Морално стање је за сада повољно. Случајеви самовољног удаљења постају све чешћи због рђавих смештајних прилика, недовољне хране, оскудица у новцу и због близине Босне и Херцеговине одакле је већина војника.

Депеша – шифра 7523 1491.
Команданту 2. југосл. Пука
За команданта Јадранских Трупа
Котор

Према наређењу Врховне Команде ОБр. 32353 од 10. новембра Јадранске Трупе, почев са 11. т. м., улазе у састав II армије, задржавајући и даље свој досадашњи назив и сустав.

Према овоме поднесите ми одмах следећи извештај:

Задатак и улога трупа; састав трупа; распоред на дан 12. ов. м.; зона дејства трупа; ситуација на тој зони; садањи начин исхране; здравствено стање и све остало, што је од значаја.

Везу са армијским штабом одржавати постојећом сталном телеграфском и телефонском линијом: Котор – Мостар – Сарајево. Кратке дневне извештаје слати свакога дана у подне, а изванредне кад год их има.

О пријему наређења одговорити.

Штаб II армије
ОБр. 22926.
12. новембра 1918. г.
Сарајево.
Депеша шифра.
ОБр. 334.
примљ. 15/XI/18 у 1140 час.

Командант, војвода
Степановић.

Команданту II армије
Сарајево.

Наређење ОБр. 22926. од 12. ов. м. примио сам данас, 15. новембра у подне.

1. – Задатак ових трупа одређен је наређењем Врховне Команде и састоји се у овоме:

а., да брзом акцијом из Метохије што пре протерају све непријатељске делове, који би се још налазили у Црној Гори и да овладају на првом месту Скадром;

б., да прикупе црногорске обвезнике и да од њих формирају јединице, које би продужиле чишћење целокупне црногорске територије од непријатеља; и

в., да пријатељским начином, помоћу чланова Црногорског Одбора и самих Црногораца, раде на сједињењу Србије и Црне Горе иниција-

тивом и добром вољом самих становника Црне Горе, без икакве пресије од стране наших трупа.

Наређењем Врховне Команде ОБр. 31387. од 13. октобра т. г. акција ових трупа управљена је на Подгорицу, Цетиње, Котор и у опште ка Западу, пошто је, по споразуму између савезника, посада у Скадру имала да се састоји из француских, талијанских и енглеских трупа, под командом француског пуковника Фурту.

Скадар, Подгорицу и Никшић узеле су Јадранске Трупe 17. 18 и 19. октобра и гониле даље непријатеља до црногорске границе заробивши при овоме у борбама више но сто или је ефектив, а затим прешле у Котор и управиле се, у опште, ка Западу, у колико је то њихова јачина допуштала.

13. новембра т. г. Велика Нар. Скупштина у Подгорици, изабрана 6. и 8. новембра, изгласала је збацивање Краља Николе с престола и уједињење Црне Горе са Србијом. О томе сам Врховној Команди поднео извештај.

2. – У састав ових трупа улази 2. југословенски пук и једна брдска батерија југословенског брдског артиљериског дивизиона. Под мојом командом биле су до скорашњега расформирања и устаничке трупе војводе Косте Пећанца, али њихов састав и јачина нису могле бити утврђене, пошто те трупе никад нису биле у директној вези с Пећанцем и пошто су им се састав и јачина често мењале. Сад сам наредио да те трупе престану дејствовати, како је то командантовим наређењем ОБр. 22592 од 25 октобра предвиђено.

3. – на дан 12. ов. м. распоред 2. југосл. пука и брд. батерије био је овакав:

Текст из наређења ОБр. 307

слабе посаде: у Колашину, Андријевици, Плаву, Тузи, Ријеци; Данилов Граду;

једна чета: на Цетињу.

једна чета: у Никшићу;

„ „: у Скадру;

јуришна чета и митраљеско одељење: у Бару, Вир Пазару, Спичу и Улцињу;

један батаљон: у Котору и околини;

један батаљон: у Подгорици и околини;

један батаљон: на Которским Форовима;

штаб пука: у Котору.

Штаб команде Јадранских Трупа у Подгорици.

Пола брдске батерије: у Котору, а пола у Подгорици.

4. – Зона дејства ових трупа одређена је горепоменутиим наређењем Врховне Команде;

5. – Ситуација на овој зони сада је овака: пријатељи Краља Николе рачунају на потпору Италијана и труде се да ове увере, да у Црној Гори влада неред, који талијанска војска треба да спречава. Талијанских трупа сада има у Бару – један батаљон и у Вир-Пазару – једна чета. Два покушаја талијанска да своје трупе пласирају на Цетињу осујетио сам. На албанској граници од Плава до Скадра муслиманско становништво, подстрекавано Талијанима, јавно манифестује жељу да се присаједини независној Албанији, под протекторатом Италије. На далматинском приморју талијанских трупа има у свим важнијим местима.

6. - Исхрана трупа врши се последњих дана довозом преко мора. Преносних средстава за разносе хране до удаљених места у североисточном делу Црне Горе нема. Посаде ових места набављају храну куповином без новца, али хране више нема нити се без новца може набављати, а 2. југослов. пука, код кога су на принадлежности сви делови ових трупа, није примио никакав новац од како је дошао у Црну Гору.

7. – Одело, обућа и преобука код војника сасвим су дотрајали.

8. – Лекара, - санитарског особља, болница и болничког материјала нема довољно. Шпањолска грозница узима све већих размера.

9. – Морално стање за сада је повољно. Случајеви самовољног удаљења постају све чешћи због рђавих смештајних прилика, недовољне хране, оскудице у новцу и због близине Б. и Х. одакле је већина војника.

Преписати.

Комдт, пуковник.

Драг. Милутиновић

Команданту Јадранских Трупа
Подгорица.

Ријешењем Извршног Одбора за уједињење Црне-Горе са Србијом, начелник среза Плаво-Гусињскиг Г. Милош Поповић смијењен је, а на његово мјесто постављен је г. Тошица Ивановић, секретар окружног начелства у Андријевици.

Горње ријешење саопштио сам г. М. Поповићу, али исти није предао дужност, већ се солидарисао са вођама из Плаво-Гусињског Среза и остао при томе, да се задржи на власти – ослањајући се и на ријешење Г. п. пуковника Ристића команданта II. југосл. пука, да Плав и Гусиње имају потпасти округу Пећском.

У својим ранијим извештајима доставио сам Вам стање, које влада у Плаво-Гусињском срезу. Оно је непроменљиво све донде, док се не изврши разорување мухамеданаца и док се са власти не уклоне: г. Милош Поповић и Медо Керовић, који су прожети личним интересима. Медо Керовић, јавно проповеда Албанску идеју и наговара масу на непослушност.

Да би се свему томе стало на пут, молим, да наредите преко команде мјеста у Плаву, да поменути срез има припасти Округу Андријевичком, чији је саставни дио и прије био, и да г. Милош Поповић преда дужност секретару, који ће заступати среског начелника, до његовог доласка у Плав.

Подгорица 15-XI-18. г. Начелник округа Андријевичког
Сава Спасојевић
телефоном
ОБр. 338-
Команданту места
Плав.

Пошто је досадањи начелник среза плаво-гусињског г. Милош Поповић разрешен од те дужности, то настаните да одмах преда дужност секретару, који ће заступати среског начелника до доласка новог начелника.

О извршењу известите.

Настаните тако да се наредбе начелника окружног из Андријевике најтачније испуњавају и са свима, који ремете ред, поступајте најстрожије по закону. Ставите до знања свима, који се усуђују да кваре општу хармонију и слогу, која је у целој Црној Гори на сјајан начин манифестована, да ћу бити немилосрдан у примени закона према проузроковачима.

Преписати.
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 345.
17. новембра 1918. г.
у 12 часова
Подгорица
Команданту II армије

Стање ових трупа без промене.

Добио сам правилна саопштења да је 15. ов. м. у Скадру прослављен дан прогласа албанске независности и да је том приликом независност поново прокламована. Ова свечаност изведена је са знањем француских власти у Скадру, које су према нашој чети, која се тамо налази, предузели били изузетне мере ради избегавања непријатних инцидената.

На састанку Велике Народне Скупштине од 16. ов. м. донете су ове одлуке:

1. – да седиште Извршног Одбора, који има привремено да управља земљом, буде у Подгорици;
2. – да се све имање бив. краља Николе конфискује у корист народа;
3. – да се бив. Краљу Николи и свим члановима његова дома забрани улазак у земљу; и
4. – да скупштинска депутација од 18 посланика одмах пође у Србију да нашој власти нотифицира одлуку од 13. ов. м.

Преписати.
Комдт, пуковник.
Милутиновић

Команданту Јадранских Трупа

Наређење Командантово О. Бр. 285 од 11. о. м. примио сам. Бивши црногорски потпоручник г. Ђан Браци ни до сад ми се није јавио, а г. Демир Тамил бив. Есад-пашин официр и наредн. Шефит Пеливан јавили ми се на службу. Они ме обојица моле да их пустим на одсуство у Берат, јер долазе из ропства. Уверавају ме да ће се вратити, но ја сам их задржао док не стигне Ваше одобрење. Како сам г. Демир каже он није дуго бивао у Скадру те мало и познаје Скадране. Ја мислим да ће они мало помоћи тим пре што је наш положај у Скадру неодређен. Кад би се издејствовало да и наша посада у Скадру буде равноправна са осталим савезничким, онда би сасвим друкчије били третирани од Команданта Савезничких трупа у Скадру, и самим тим имали већег угледа међу грађанством. Овако свак зна да смо у Скадру привремено, јер ми је неко казао, и сваког часа очекују да ми одемо. Наш би углед у том случају скочио, и наше присталице постали би слободнији и отворени. Као што сам Вам пре јавио сви Црногорци се овде нерадо гледају, и дају им се исправе за пут. Случај г. Лазовића најбоље сведочи. Албанци-като-

лици нарочито протестују противу нас, и Французи им повлађују. Командант-пуковник г. Фурту неће да општи са мношвом него ме упућује на свога начелника штаба. Он наравно лично гаји симпатије према нама, али ради онако како му се нареди, а у свакој згодној прилици уме да ми напомене да ме овде трпе само због тога што није стигло наређење од наше Врховне Команде.

Према Вашем наређењу да по могућству издејствујем код пуковника г. Фурту-а, да се француске трупе повуку из Црне Горе, отишао сам шефу његовог штаба, јер ме г. пуковник не би примио. Њему сам и предао писмо за г. пуковника. Изложио сам му ствар и замолио га за дејство г. пуковника. Он је обећао да ће све то саопштити г. пуковнику, а додао је као своје мишљење које изгледа да ће бити тачно, да не може решити г. пуковник, него да ће депешом питати у Солун.

Рекао је још и то да су те њихове чете као основа за базу њиховог снабдевања, и да оне донекле чине позадину српске војске. Уз то ме питао: „добро, ако их ми повучемо, гарантујете ли ви да ће тамо бити реда?“ Ја сам му одговорио да немам право давати гаранције, али да сам убеђен да ће се наше војне власти постарати да влада ред и мир. Свршило се на томе да ће чекати питање у Солун.

Као што видите мој положај као представника српске војске је пред Командом Савезничких посада врло ништаван. Мени се чини да ме трпе само из решпекта према српској војсци и према српском народу. Иначе службено врло мало имају обзира.

Ја се још снабдевам преко Француза. Сутра шаљем официра у Бар да уреди пренос хране до Скадра. У Бару има два аутомобила за пренос, и са њима једино може да се преноси до Вир-Пазара, као што су почели и Французи. Од Вира ће се преносити лађом, која преноси храну за Французе. Само што ће та лађа ићи по храну сваког другог дана, пошто је оскудица у угљу, због чега ћу морати изузимати храну за два дана одједном. Наша болница се такође снабдева преко Француза. Према овом наређењу и она ће се снабдевати из Бара, но док се не уреди редован саобраћај мораће остати на француском издржавању. Врло је незгодно издржавање наше болнице. Храну болесници добијају као и обични војници, те ће бити врло штетно по њихово здравље кад се почну добијати конзерве место меса или сува храна. Зато молим наредите да се за болницу даје само таква храна која се може употребити и за најтеже болеснике.

Од јуче су почеле албанске свечаности прогласа Албанске независности и данас завршене. Јуче су постављене заставе на општини, и постављене су француска, талијанска, енглеска и арбанашка. Било је манифестација кроз варош. Данас је главна свечаност. Држани су

говори у којима се тражило да у Велику Албанију уђе чак и Скопље и Нови Пазар. У општини је било свечано примање честитака на које сам и ја писмено позван. Но ја нисам отишао. Сутра мислим да идем код председника, да му се извинем због недоласка, и да му скренем пажњу на несмотреност према нама, који смо их ослободили. Према наређењу Команданта Савезн. трупа данас се нико од мојих војника није појављивао па ни ми официри. Прослава је како сам чуо испала испод сваког очекивања, и ограничила се готово на сам Скадар, ма да су се приређивачи надали да ће доћи учесници из целе Албаније као што сам и јавио. Што будем сазнао о говорима и резолуцијама накнадно ћу извести.

Као што сам до сад напомињао у својим извештајима, Албанци су се толерирањем Француза осилили и окомили на све оне које сматрају да раде против њих. Они верују да Французи раде за нас Србе, и да су нам велики пријатељи. Зато су почели показивати знаке негодовања и према њима. Од француских официра с којима смо заједно на храни, често чујемо како их Албанци нерадо гледају због тога што су уз Србију. Чак су Албанци основали неки одбор-комитет, који осуђује на смрт све оне за које се увери да раде против њих. И те своје пресуде они анонимно достављају осуђеном. Међу Французима осуђен је и стари инжињер г. Бријо. И наш лекар сан. кап. ИИ кл. г. Јосиф Хајим добио је једну опомену, прикачену на његовом прозору, у којој се опомиње да не ради противу њихове слободе, пошто и они не дирају у Србију. Потписано је „Албански Комитет“. Да ли је то озбиљна претња још се не може утврдити.

Шаљем Вам писмо од пуковника г. Фурту-а.

15. новембра 1918. год.
Скадар.

Командир, капет. И кл
Чед Џ. Милићевић

ОБр. 346
Команданту II армије.

По наређењу Врховне Команде ОБр. 31387. од 13. октобра ове год. оставио сам у Скадру свега једну чету.

Пре кратког времена јавио ми је командир ове чете да му командант савезничких трупа у Скадру, француски пуковник Фурту, наређује да са четом напусти Скадар и да уђе у састав своје команде или да иде у Бар. Ја сам командиру наредио, да не напушта Скадар, док му ја то не наредим, и у исто време молио сам Врховну Команду за упуства. Пуков-

ника Фурту обавестио сам о овоме и молио сам га да одобри да чета остане у Скадру, док мени не стигну обавештења из Врховне Команде.

Како та обавештења ни до данас нису стигла, то имам част обавестити команданта о овом случају с молбом за наређење. У Скадру се такође налази и једна српска болница, која је ослобођена из аустр. ропства.

17. XI. 18.
П-горица.

Преписати
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Но 31.
XI-918 г.

Телефонограмом
Ком. Јадр. Трупа

Присп. у Пећи

Подгорица Telegramm Aufgenommen von ... auf. Ltg. Nr.
aus am XI, 1918, um 9 Uhr 10 M.
durch:

Iz Beograda Nr. 566 Taxw. s /W 50 Ch/ aufgegeben am 7/XI 1918 um
18 Uhr 30 M. zu Mizzag.

Из Београда полази сутра Четвртак црногорски артиљ. капетан Радисав Радовић са 50 официра, 70 црногорских грађана и 25 војника. Сви се они враћају из ропства за Црну Гору упућени су преко Босне а Капетану г. Радовићу наређено да одмах по доласку у Црну Гору са Г. Спасојевићем регулише се даљи рад свију оних и према томе дајте им потребна Упуства.

О Бр 32251

0 19/XI

По заповести Начел. Штаба
Пом. Ђенерал Пешић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 362
19. XI. 1918.

Обр. 362.
404

Пошто је по Обр. наређено што треба, то У акта.

22. XI. 18. г.
Подгорица

Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Депеша шифра Но 581.
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица.

Настаните најенергичније и свим средствима, да се на територији, коју је наша војска окупирала, угуши свака агитација, па (ма) од (куда) она долазила. За ово вам стоји на расположењу сва средства, која можете располагати без икаквог презања.

Св. Обр. 21561.
Врх. Команда
Обр. 32257.
Примљ. 19/ХI

Начелник штаба,
Војвода Мишић.

Команда Јадранских Трупа
О бр. 372
19. ХI. 1918.
ОБр. 372.

Врховна команда са ОБр. 32257. наређује да се на територији, коју је наша војска окупирала, сузбија свака агитација, па ма од куда она долазила, и да се при томе средства, која стоје на расположењу, примењују без икаква презања.

Нека се комдт по овоме управља.

Преписати
22. ХI. 18. г.
Подгорица

Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

Кдту – срп. Тр. У Котору
„ П југосл. пука
„ места: Цетиње,
„ „: Бар,
„ „: Подгорица
„ „: Плав

Депеша – шифра Но 317.
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица.

Врховна Команда депешом ОБр. 32602. од 15. новембра доставља:

„Командант савезничких војсака доставља следеће:

Министар војни – Париз јавља да Министар Краља Николе доставља, по извештајима министра спољних послова Црне Горе, да су Срби учинили покољ у Подгорици и врше пропаганду оружјем у Црној Гори, коју су окупирали њиховим трупима. Молим да ме обавестите и да предузмете мере, ако буде било потребно, да се избегне понављање.“

Предње достављам команданту да ми по овоме поднесе хитан извештај.

Штаб II армије
О Бр. 23052.
примљ. 19/XI. у 14 час.

0 19/XI

Командант,
војвода Степановић с. р.

Команда Јадранских Трупа
О бр. 375.
19. XI. 1918.
Сарајево.

ОБр. 375.
Команданту II армије

Према наређењу ОБр. 23052. част ми је јавити да у целој Црној Гори влада примеран ред и мир, да је Велика Народна Скупштина завршила свој рад и да је Извршни Одбор Велике Народне Скупштине управу земље узео у своје руке. Према овоме никаквог покоља и нереда у опште није нигде било, а у Подгорици још сада влада радост и весеље због уједињења са Србијом.

19. нов. 1918. г.
Подгорица.

Преписати.
Комдт, пуковник
Милутиновић

Број 2
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица

Извршни Народни Одбор на својој сједници од 18. ов. мца а на основу одлуке велике Српске Народне Скупштине у Црној Гори од 16. ов. мца ријешио је, да се одмах конфискује сва покретна и непокретна имовина бив. краља Николе Петровића и његових законитих наследника.

У ту сврху Извршни Народни Одбор издао је потребна наређења. Подручним окружним начелствима на Цетињу, Подгорици, Бару, Никшићу и Колашину да одмах конфискују сву имовину бив. краља Николе, па Вас учтиво молимо да с Ваше стране изволите издати потребна наређења мјесним командама у поменутиим мјестима, да се на мјестима која означе окружне власти поставе сталне војничке страже док не будемо у могућности да све замијенимо својим потчињеним органима.

Подгорица		извршни народни Одбор
18. новембра 1918		Сп Пилетић
	19	Љ. Дамјановић
О Бр 19 XI 18 г. Подг.		Г. Јојић

ОБр. 377
 Подгорица
 Цетиње
 Команданту места Бар
 Никшић
 Колашин.

На захтев начелника окружног поставите страже за чување бив. дворских имања, а према одлуци Велике Народне Скупштине.

20/XI. 18.	Преписати.
П-горица.	Комдт, пуковник.
	Драг. Милутиновић

Телеграма

Српском војном команданту – Котор.

Да се унапред избегну конфликти у војној управи, упозорује се на већ издате наредбе, по којима су све војне власти, органи, утврде и уредбе у Боки подложни Српском војном команданту, који је искључиво надлежан за решавање свих војничких послова. На Српског војног команданта прелази сва власт коју је до сад вршила команда Которске тврђаве. Југословенски војни органи стоје на расположењу Српског војног команданта, те се имају безуветно покоравати његовим наредбама. Једино у техничким питањима, која се тичу чувања и уздржавања флоте

одлучује адмирал у споразуму са Српским војним командантом. У случају неспоразума има се ствар донети Влади на решење. Мисија Владина повјереника Франића престала је, те се он повраћа у Сплит. Местни и Которски одбор немају се никако пачати у војне послове. У питању застава нема се чинити никакове промене од одлуке Народног већа, које ће се о том питању одлучити у суботу 23. о. м.

21. новембра 1918. /по нов./
Сплит.

II. 1541 од 1918. г.
Земаљска Влада

Команда Српских Трупа у Котору
Бр. 2. –

Команданту Јадранских Трупа.

У Херцег-Новом постоји „Заповедништво Ратне луке Боке Которске.“

Командант овог заповедништва је ђенерал Лесић, који је постављен од Владе у Сплиту с тим да се ставља под команду Српског команданта, као и сва Словенска сувоземна војска, чији број износи преко 2.000, а састављена је већином од Далматинаца.

Штаб ђенерала Лесића налази се у Херцег-Новом и он је формиран само у неколико као код наших дивизија. Он дејствује као војно-административна власт.

Југословенска флота у Боки Которској под командом је адмирала Катинели који се налази на лађи „Рудолф“ код Кумбора у близини Херцег-Новог.

Флота је разоружана од стране Савезничке флоте, којом командује француски контра-адмирал Кобе.

Од Савезничких Трупа за сада се налазе на одсеку: Груда-Будва: 2 батаљона Талијана, 1 батаљон Американаца, 23 Француза и 12 Енглеза.

Италијани изјављују да ће искрцати целу бригаду и то већ врше.

На овом одсеку све форове, магацине оружја, оружне спреме, одећа, обуће, хране, санитетског материјала, инжињеријског као и осталог материјала осигуравају Трупе II. Југословенског пука са придатом 2. брдском и Југословенским Трупама формираних из Далмације.

Наређено је сређивање и прикупљање материјала.

Како је материјал огroman и размештен на великој просторији то га је врло тешко чувати са ово Трупа што имамо, па је потребно што пре послати појачања бар од једног пука пешадије са довољним бројем

официра и чиновника стручних за поједине врсте убојне спреме и материјала.

Стоке – коња и волова нема, јер све оно што је било раздато је народу те да неби пропало од глади пошто сена нема.

Ради мога управљања молим да се донесе решење по овим питањима:

1/ У каквом односу стоје наше команде према савезничким где су посаде заједничке.

2/ Како се имају примати и извршавати наређења, која ђенерал Леси и адмирал Катинели добијају од Владе из Загреба.

Неопходно би било потребно да се и ја са мојим штабом сместим у Херцег-Нови те како би се могао упознати што боље са целокупним радом заповедништва над Боком Которском и предузети команду над истим пошто је и то Сплитска Влада захтевала актом број П. 1541/18, који се под 1 прилаже.

За отпращање послова у штабу молим да ми се што пре упути ађутант команде артиљерије II. армије капетан И. кл. Данило Јаковљевић, који се сада налази у Дубровнику.

Један примерак достављен команданту II Армије.

16. новембра 1918. Год.
Котор.

О 21/XI

Командант, Пуковник.
Мил. М. Михаиловић

Команда
Јадранских Трупа
ОБр. 386
21. XI. 1918.
ОБр. 386.

Пошто је овај извештај поднет и команданту II армије, то У акта.

22. XI. 18.
Подгорица

Комдт, пуковник
Драг. Милутновић

Штаб II Армије
О. Бр. 22955
Команданту Јадранских Трупа.

Н А Р Е Ћ Е Њ Е

По указаној потреби ОДРЕЂУЈЕМ:

Команданта артиљерије II Армије, артилериског пуковника Милоша Михајловића за команданта Српских трупа које се налазе у Котору, а са задатком:

1. – Да настане да се сав тамошњи ратни и остали материјал, кога наше трупе обезбеђују, и даље обезбеђује и сачува.

2. – Да се најенергичније одупре противу сваке војске, која би хтела продирати од Котора у унутрашњост земље и посетити територију, коју су наше трупе већ окупирале.

Командант трупа у Котору, пуковник Михајловић стајаће под командом команданта Јадранских Трупа, с тим, да брзине ради, своје извештаје шаље мени непосредно, а за формирање свога штаба повешће у Котор начелника штаба команде артиљерије, пуковника Милана Пешића.

12. новембра 1918. г.
Сарајево.

О 21/XI

КОМАНДАНТ
Почасни Ађутант Њ. В. Краља,
Војвода
С. Степановић

Команда Јадранских Трупа

О бр. 387.

21. XI. 1918.

ОБр. 387.

Стављено у наредбу Бр. 11, за 22. Новембар 1918.

У акта.

22/XI/18.

Подгорица

Комдт. пуковник,
Драг. М.

Примио 19/XI – у 12 пре

Ком. Јадр. Трупа

Подгор.

На основу наређења О број 378 од 19-XI-918 подносим следећи извјештај:

У Бару и Ст. Бару има један батаљон 68 пјеш. пука са једним митраљеским одјељењем. У Вир Пазару има једна чета. У Улцињу око 30 војника маринске пјешадије. Ова је снага даље распоређена ради обезбеђења реда на мале посаде по околини.

Ком. Срп. Посаде
У Бару О број 28
Ст. Бар 19/XI. 918
О 21/XI.

Ком. Српске посаде
У Бару кап. I. кл.
Драг. Живановић

КомандаЈадранских Трупа шифра.
 О бр. 391
 21. XI. 18.
 ОБр. 391.
 Команданту II армије
 Сарајево.

Према наређењу ОБр. 23120. од 18. ов. м. част ми је јавити да талијанских трупа у Црној Гори има:

У Бару и Старом Бару – један батаљон 68. пука са једним митраљеским одељењем;

У Вир-Пазару – једна чета;

У Улцињу – 30 војника маринске пешадије.

У околини ових места налазе се слабе посаде.

Стање талијанских трупа у Скадру и другим местима непознато је.

22. XI. 18.
 Подгорица.

Преписати.
 Комдт, пуковник
 Милутиновић

Број 636. 18/II 918.
 Јауковић
 Ком Јадр Трупа
 Подгорица

Прим Котора 19, 1015

Молим да се што пре тражи да се успособи да транспорт жичана железница Котор-Цетиње, те како би се осигурало те олакшало снабдевање наших трупа.

Ком. српских и југослов трупа
 у Боки Которској број 18
 Котор

О 21/XI

Ком. пуков Михаилаовић

КомандаЈадранских Трупа
 Обр 392
 21 XI. 18
 ОБр. 392
 Комдту II армије
 Од К-дта срп. и југосл. трупа у Котору добио сам овај извештај:
 текст.

Част ми је ово доставити команданту на надлежност.

23/XI/18
Подгор

Преписати
Комдт, пуковник,
Драг М

ОБЈАВА

За црногорског артилериског капетана г. Радисава Радовића, који се упућује са 50 црногорских официра, 70 грађана и 25 војника у Црну Гору преко Земуна и Босне.

Капетан Г. Радовић при пролазу кроз Сарајево јавиће се ђенералу г. Терзићу, а по доласку у Црну Гору, јавиће се одмах и ставити на расположење Команданту Јадранских Трупа пуковнику Драг. Милутиновићу.

Умољавају (се) све наше војне власти да именованима не чине никакве сметње, већ у случају нужде и помоћ укажу.

ШтабВрховне Команде
Оперативно ОдељењеШтаба
О. БР. 32251.
7. новембра 1918. године
Београд

По заповести Начелника
помоћник ђенерал,
Пет. Пашић с. р.

У Хуму добили ручак пуру са конзервом у 4 сата послје подне.

Хум 13/11 1918
Животић

Госн капетан био је код мене! Сутра може један теретни ауто кренути на 8 сати ујутро за . . . ! Два не може се дати.

ОБр. 397.

Пошто је под ОБр. 404. од 22. ов. м. наређено, иста треба, У акта.

22. XI. 18. г.
Подгорица.

Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Ком Јадранских Трупа
Подгорица

Кад се буде држало Благодарeње за сретно народно уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну једину државу под скиптром Њ. Величанства Краља Петра II. наредићете да благодарeњу присуствују сви официри, чиновници и обвезници чиновничког реда, колико нарочито служба неби захтјевала да поједини остану на њима;

Од јединица, у мањим гарнизонима, да присуствују највећи могући број официра, каплара и редова без уштрба по редовно вршење службе. У већим гарнизонима да из сваке јединице, установе и т. д. присуствују бар поједан подофицир, каплар и редов рачунајући то на чету батерију и ескадрон и друге.

У оним гарнизонима, где је пуковска застава, да пред црквом буде почасна чета или одељење са заставом укомће случају командир вршити дочек и предавање рапорта најстаријем присутном при благодарeњу.

Штаб II Армије
а број 28030
Сарајево
20 – 11 – 918

О 21/XI

Командант Војвода
Степановић

1. чета 2. батаљона
II Југословен. пука
Бр. 561

Команданту Јадранских Трупа

Наређење Обр. 324 од 15. т. м. примио сам и на основу њега част ми је поднети следећи извештај.

Бројно стање болничког персонала је: 1 лекар и 66 болничара, од којих су 20 војници заостали из разних јединица; бројно стање болесника креће се око 160, од којих ће за евакуацију, по мишљењу управника болнице, бити 20-30. Остатак болесника мораће се оставити овамо, међу којима су болесници у заразном одељењу и болесници заробљеници. Од осталог болничког материјала може се пренети у приближном броју: кревета разних 220-250, ћебади 150, чаршава 120, душека 60, сламњача 150, јастука 150, навлака 30, лавора 15, умиваоника 14, плуваоница 100, лампи 11, бокала 9, столица 17, нахткасни 58, ноћних судова 10, гуски 3, чаша 28, када 1, столова 10, цела кујна са 4 вел. казана и осталим прибором, материјал за завојиште међу којим оперативни сто, орман, иригатор и др., пећ за грејање воде. Поред овога у болници има

и два дезинфекциона апарата парна, али оба неисправна. Један од њих може се брзо и лако оправити, због чега управник болнице мисли да га пренесе. Веша за болеснике нема никаквог, зато је управник мишљења да би се још сад требало постарати за кошуље, гаће, чаршаве и навлаке.

За пренос овога материјала, разоварали смо са г. Шулендићем бродар. капетаном и дошли смо до овог закључка. Најбоље је све то натоварити на лађу и превести до Ријеке, а одатле превући у Подгорицу. На Плавницу тако исто може се превести, али то је скопчано са тешкоћама, јер велики брод не може ићи до пристаништа у Плавници, већ се мора због тога товарити на шлеп, па кад лађа пристане близу пристаништа онда се шлеп мора одвући моторним чамцем до скеле. Они оскудевају у људству које уме да управља моторима те је много лакше и брже истоварити на Ријеку. Од Ријеке даље то ће се превући колима или аутомобилима.

Списак заплењеног материјала шаљем засебно. Сав овај материјал сам предао Французима пошто су то они тражили. Прописан реверс сам добио на све сем на артиљ. муницију и разне делове од кола / осовине точкова и др./ што чува још моја стража. Чим су дошли Французи одмах су ми ставили до знања да више сам не купим плен и материјал по вароши, и ја сам пристао.

Што се тиче г. Дрецуна стараћу се да откријем његове праве намере. Данас сам сазнао да је намеран да овде преведе и своју породицу, која је сад на Цетињу. Догоди ли се што онда се може позитивно рећи да је у служби Француза.

Данас сам упутио за своје јединице све војнике које сам добио из болнице. Луче су тражили на рапорту да иду, а ако их не упутим да ће сами бежати. Таква бегства су се већ дешавала, и ја сам извештавао Команданта пука. Скупљени из разних јединица почели су правити неприлике, због којих сам морао одговарати франц. властима, почели су подривати ред и дисциплину у мојој чети, која се у целом пуку одржала као једнодушна и доследна датој заклетви кад су летос многи тражили да иду у заробљеништво. Ово сам одмах пресекао тиме што сам их упутио, о чему ћу извести Команданта пука детаљније. По њиховом одласку бројно стање чете је 220 људи.

Ђона Браци бив. црног. официра част ми је вратити Команданту, пошто је сад непотребан.

20. новембра 1918. год.
Скадар
Јадранске трупе
Обр. 403.

О 22/XI

Командир, капет. I кл.
Чед. Џ. Милићевић

Команданту Јадранских Трупа

Бивши црног. потпоручник г. Ђон Браци јавио ми се на дужност 16. т. м. Чим се пријавио у Скадру скадарска полиција га одмах ухапсила 15ог и док нисам лично интервенисао нису га пустили. Као кривицу су нашли да је за време манифестација говорио против владајућег албанског режима у Скадру. Њему већ Албанци католици прете да ће га убити, и он се због тога нигде не сме појављивати. О неком раду у корист нашу не може бити говора. Режим је албански такав, да нико не сме једну реч рећи. Сваки увиђа супериорност осталих над нама, и не сме да се излаже таквој опасности.

Дамир Ђалиса и Ђефит Пеливан отишли су из Скадра не јавивши ми се. Они су вероватно отишли у Берат својим кућама. Уопште за сад не треба слати овакве људе, јер ни сам не знам шта ћу с њима. Они с правом неким траже од мене плату, а познато је да то не могу дати. На крају, ипак овде их не могу задржати ма се и она двојица вратила. Они су овде сад непотребни.

Г. Дреџун је био данас код пуковника г. Фурту-а и предао му резолуцију Велике Народне Скупштине у Црној Гори, коју је превео на француски. Каже да је г. пуковник необично задовољан, и да му се резолуција допала. За сутра има да иде у Котор и Приморје, да испита како тамо стоји са Талијанима, па да о свему поднесе извештај. Понеће препоруке за потпуковника г. Ристића, који треба да му буде на руци у погледу превозних средстава. Ако има времена треба да оде и у Сарајево. Све ово ми је казао у поверењу. Специјално о мени – скадарској посади, повео је реч, но пуковник је рекао да то оставе за други пут. Главно је, рекао је г. пуковник, да је код мене. Како ми је рекао г. Дреџун мисли да је пуковник г. Фурту командант свих савезничких трупа у Приморју, у што ја не верујем. У сваком случају г. пуковник се интересује, вели, за нашу ствар у Приморју.

У једном извештају сам нагласио да Французи неће примити за добровољце Чехе, који су се пријавили, због тога их морам предати као заробљенике. Али ја мислим да је грех поступити овако сад са овим одушевљеним људима. Ја мислим да би се добро учинило, кад би се они на неки начин вратили у своју отаџбину, којој сад сигурно требају борци, тим пре што Чеси иду упоредо с нама у овим судбоносним догађајима. Зато молим за наређење да Чехо-словачке, који су се јавили за добровољце упутим у Котор, одакле би се послали у своју отаџбину, због чега ћу причекати с предајом док не добијем наређење.

Данас и сутра имам да испразним досадањи кантоман у интернационалној палати и срп. основној школи. Веле да ће се ту уселити Енглези, за које нема zgodних станова, пошто ми иначе нећемо дуго остати. Ја сматрам да је ово наше пресељавање још један доказ што нас неће у Скадру. И заиста, господине пуковниче, ако треба да идемо из Скадра, управо ако ћемо ићи одавде, боље је да идемо што пре. И најпростији нам војник увиђа ту нетолерантност. „Заузели смо Скадар ми, па опет за нас нема стана“, сваки војник говори.

За исхрану моје чете сутра полази један официр за Бар, који ће уредити тако, да храну прима из нашег слагалишта. Французи, истина хоће да нас и даље хране, но ја сам предузео да храну примам из Бара.

Очекујем Ваше наређење за болницу у погледу исхране болесника.

Било би добро кад бисте дошли и сами овде, да се на лицу места уверите о стању, и да Ваша изјава поправи ствар.

17. новембра 1918. год.
Скадар

О 21/XI

Командир, капет. I кл.
Чед. Џ. Милићевић

О Н-374.
ОБр. 403.
Команданту I. ч. 2. б. II. ј. сл. п.
Скадар.

Одмах по пријему овог наређења командир ће ступити у споразум са француским властима ради евакуације своје чете, српске болнице и заплењеног материјала, као што је то мојим наређењем ОБр. 374. од 19. ов. м. командир у било наговештено.

Командир ће са четом одмаршовати у Котор и јавити се команданту пука, а болница ће се евакуисати у Подгорицу, где ће се управник болнице јавити потписаном.

Плен, који су наше трупе задобиле и који се не буде могао понети и морадне да се остави у Скадру, командир ће предати по списку француском команданту трупа у Скадру и један примерак предати комдту II југослов. пука.

Извршењу овог наређења приступити, као што је речено одмах, и јавити дан поласка, маршруту и организацију марша у опште.

22/XI/18
Подгорица

Комдт, пуковник
Драг. Милутиновић

Депеша – шифра Но 624.
Команданту Јадранских Трупа
Подгорица.

Врховна Команда депешом ОБр. 32744 од 18. новембра

Према многим извештајима изгледа да се почиње ширити бољшевизам у неким покрајинама, које је наша војска окупирала. Постоји опасност да се ове опасне идеје не унесу и у нашу војску, те је за то од особите важности да(нечитко, прим. приређивача) старешине буду веома обазриве и предузимају енергичне мере, да се спречи ширење ове опасности. Од какве је штете бољшевизам задрма војску и народ, најбољи пример имамо у Русији, која је пропала због њега, те зато нека командант армије предузме навалице могуће мере, да се(нечитко, прим. приређивача) сачувамо од тога. У случају његове појаве, ма и у најблажој форми, известите одмах Врховну Команду.

Достављам ово наређење команданту да по њему у свему поступи. Команданту и /сам/ сви зна/ти/ разоран за тај /утицај?!/ оваквих појава; без тога нека не штеди труда да их сузбија безусловно. Нарочиту пажњу при том обратити наљене јединице на железничке станице од радионица, рудника, пристаништа и томе подобно, одакле би овакве агитације могле потећи међу /војницима/ војнике. /Извабити јемчење/ појаве одмах ме известити.

Штаб II армије
ОБр. 23153

Командант
војвода Степановић.

21. фебруара⁷ 1918. г.
Сарајево.

Пов. ОБр. 414
22/XI/18.

Команданту II армије

Наређење ОБр. 23153. од 21. ов. м. неразумљиво. Молим да се понови.

22/XI/18.
П-горица

Преписати?
Комдт, пуковник,
Милутиновић.

⁷ очигледна грешка у преписивању, треба „новембра”, прим. приређивача

II

Команданту

Командант II армије са ОБр. 23153. од 21. ов. м. доставља да Врховна Команда, под ОБр. 32744. од 18. ов. м., јавља да има извештаја како се у неким крајевима, које је наша војска окупирала, почиње јављати болшевичка пропаганда.

Да би се овој опасности стало на пут, командант ће најенергичније настати да се сви агитатори хватају и да се пропаганда свим силама сузбија.

О појавама ове врсте, ма у ком виду, командант ће ми слати хитне извештаје.

22. XI. 18. г.
Подгорица

Преписати.
Комдт, пуковник,
Милутиновић

Достављено:
К-дту Срп. и Југослов. трупа у Котору
К-дту II Југослов. пука
К-дтима места у Црној Гори.

Комдту Јадранских Трупа
Подгорица.

Од Команданта 2. југосл. пука добио сам 12. ов. м. и доставио Врх. Команди следећи извештај:

„Од талијанског генерала Карбори-а, команданта талијанских трупа у Котору, добио сам ово наређење: „Част ми је известити Ваше господство да сам, по налогу Врховног Команданта талијанских трупа на Балкану, предузео данас команду над савезничким посадама у Боки Которској т. ј. сувоземном војском, која се налази у Боки, ради гаранције да се испуне услови примирја од 4. ов. м., које је било закључено између Италије и Аустроугарске.“ – Одговорио сам му да од њега не примам никаква наређења, да сам са југословенским трупама материјал у Котору, да сам ја први дошао у Котор и да сам ја командант у Котору и слушам само своју Врховну Команду.“

Поводом овога Врховна Команда са ОБр. 32527 од 17. ов. м. доставила ми је следеће:

„Поводом Вашег извештаја ОБр. 22956. обавестио сам Команданта I армије о енергичном примарном и похвалном раду команданта II југ. слов. пука у Котору и позвао сам офицере I армије да

поступају у истом духу, ако би дошли у сличну ситуацију. Молим доставите овај случај вашим потчињеним командантима и наредите да се на њега угледају.“

Предње се доставља команданту на саопштење подчињеним командантима ради управљања оваквим случајевима.

Штаб II армије
ОБр. 23127.
19. новембра 1918. г.
Сарајево.

Командант
Војвода Степановић

Команда
Јадранских Трупа
ОБр. 415. примљ. 21/XI/18.

Врло хитно

По....р. од Андријевице Но 127 36. 100 р 21 - 9 - 20 - по бр. сл.

Команди Јадранских Трупа

Подгорица

Према хитном извештају Начелника из Плава дошло је до оружаног сукоба између православних и мухамеданаца у срезу. Борба је вођена у селу Срезовица и Метсу, којом приликом 5 мухамеданаца рањени и један мртви. У извештају истом стоји дасе у Плаву налази 2000 оружаных Арнаута из Плаво-Гусињског среза, а тако исто, да Арнаути у Плаву очекују појачање из Гаша и Крестелица. Како овај покрет може имати већих последица, а како је посада у Плаву и Андријевици да може успоставити ред у срезу, то молим Команду даби се што прије појачала посада ради успоставе реда. Молим Команду за потребно упуство како да поступим пошто се ред у срезу може успоставити само оружаном силом.

Окружни начелник
Андријевица
21 – 918
Примио из Матешева
21-II-918 у 12-40-по
....акочевећ

О 22/XI

Саво Спасојевић

Депеша – шифра.
 Команданту Јадранских Трупа
 Подгорица.

Врховна Команда депешом ОБр. 32818. од 21. новембра доставља:
 Г. Министар војни наредио је да из Француске пошаље око 300
 добровољаца у Котор, а око 430 у Дубровник. Молим наредите тамо-
 шњим нашим командантима места да их приме кад стигну и депешом о
 томе известе, назначујући из којих су крајева.

Предње част ми је доставити команданту с молбом да се ови до-
 бровољци у Котору /Дубровнику па тим даље/ приме, сместе и одморе,
 а депешом известити ову команду.

Штаб II армије
 ОБр. 23195.
 22. новембра 1918. г.

По запов. Команданта,
 Начелник штаба
 пуковник Милановић

Сарајево
 Телефоном

добровољци из Америке дошли у Котор

ОБр. 424.
 23. XI. 18.

Команданту српских и југословенских трупа у Котору.

По извештају г. мин. војног стићи ће у Котор око 300 а у Дубров-
 ник око 430 добровољаца.

Нека командант о доласку ових добровољаца, чим стигну, депе-
 шом известити команданта II армије назначујући из којих су крајева, а
 командантима места у Котору, Дубровнику или где буду искрцани нека
 сад одмах нареди да ове добровољце приме, сместе и одморе.

23. нов. 1918. г.
 Подгорица

Преписати.
 комдт. пуковник,
 Драг. Милутиновић

Под ОБр. 661.
 Мољено да се добровољци из Котора упуте на Цетиње.

Команданту II армије.
Сарајево.

Извршни Народни Одбор моли да се због унутрашњих политичких прилика у Црној Гори 300 добровољаца Црногораца, који су стигли у Котор, одмах упуте на Цетиње.

Молим за решење.

Св. ОБр. 23195. те команде
од 22. новембра.
Ком. Јадр. Тр.
Обр. 661.
22. нов. 1918. г.
Цетиње.

Командант, ђенерал,
Милутиновић

Врховној Команди

Рапортом својим од 3. августа 1916. г. достављеним од стране Команданта Резервних Трупа г. Министру војном под Пов. Дј. Бр. 776 молио сам да будем унапређен или стављен у пензију.

Пошто до сада после две године и четири месеца чекања нисам добио никакво решење, а међутим унапређења се и даље врше, то последњи пут молим Врховну Команду да ми се по Рапорту – молби донесе решење.

Преписати, шифровати
Команда Јадранских Трупа
Пов. Бр. 9
22. новембра 1918. г.
У Подгорици
Пов. Бр. 9
У Акта.

Командант, пуковник
Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 437
24. новембра 1918. г.
Подгорица

Команданту II армије.

По добијеним извештајима присталице бившег Краља Николе раде да изазову неред у земљи и да их Талијани помажу новцем при

томе. Арнаутско насељење у пограничним крајевима јавно не признаје црногорску власт и прети да се одупре оружјем у руци.

За одржање реда у целој Црној Гори и на албанској граници има свега један батаљон, јер су све остале трупе у Котору и дуж Приморја. Из ових разлога посаде у неким важним местима нема, а у скоро свима местима, где је има, и сувише је слаба, да би се одржање реда могло обезбедити.

Молим да ми се хитно упуте појачања или да се одобри мобилизација једног дела црногорске војске, пошто се претходно обезбеди снабдевање оделом, обућом, преобуком и храном, јер без тога мобилизација црногорске војске не би се могла извршити.

Шифрирати
Преписати
Командант, пуковник
Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 442
24. новембра 1918 г.
Подгорица

Команданту 2. батаљ. II југослов. пука.

Наредите командиру 3. чете и командиру митраљ. одељења тога батаљона да припреме своје јединице за покрет тако да се 26. ов. м. изјутра покрет може предузети.

У току 25. ов. м. нека командант нареди да се све страже, које је давала 3. чета, замене стражама из чете, која остаје у Подгорици; да се 3. чети и митраљ. одељењу изда дводневни оброк хране у натури за марш до Цетиња и да се благовремено припреме преноћишта. Са четом ће поћи и потребан део бојне и трупне коморе.

Команданта 2. батаљона и команданта места у Подгорици, до оздрављења мајора г. Павла Павловића, заступаће и даље капетан г.....

По извршењу ових послова командант ће 3. чету и митраљеско одељење (под командом најстаријег водног официра) упутити 26. ов. м. у 6 час. јутра преко Ријеке на Цетиње, тако да на Цетиње стигну најдаље 27. ов. м. до мрака. По доласку на Цетиње командир чете и заступник командира митраљ. одељења јавиће се команданту места мајору Алексићу, под чијом ће командом, у дисциплинском погледу, стајати до даљег наређења.

О овоме ће командант известити команданта II ј. сл. пука, те да се обезбеди снабдевање ове чете и одељења храном и другим потребама.

Исто тако известити командант и команданта места на Цетињу, мајора Алексића, да се ова чета и одељење стављају под његову команду до даљег наређења.

О извршењу наређења известити.

Преписати
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 443
25. новембра 1918. г.
Подгорица

I

Команданту места – Мајору Алексићу
Цетиње.

Нека ми командант одмах овим путем поднесе извештај по мојим наређењима ОБр. 325 од 15 и ОБр. 355 од 18 т. м. и нека објасни зашто то досада није учинио.

II

Команданту II југосл. пука

У току ових дана, а најдаље до 27 ов. м. преместиће се на стално становање из Подгорице на Цетиње митраљеско одељење и 3. чета 2. батаљ. тога пука и штаб ове команде.

Нека командант настане да се исхрана ових јединица обезбеди.

Преписати

Комдт, пуковник,
Милутиновић

Бр. 818 из Сарајева
Команд. Јадранских Трупа
Подгорица

Врховна Команда депешом Обр. 32896 од 23 нов. доставља:

Генерал Анрис команд. источне француске војске доставља. Част ми је доставити Вам копију телеграма од Команданта савезничких војска: Према ратном искуству у погледу употребе француске заставе на окупираној територији подразумевајући ту и територију предвиђену Лондонском конференцијом од 1915. за Италију француска Влада решила је следеће:

Свуда где окупациона има међусавезнички карактер сваки од савезника иставиће своју заставу а наше трупе своју. Предње се доставља на знање и даљну надлежност.

Штаб II арм.
ОБр. 23246
25/11 – 1918
Сарајево
Узео из Цет. 25/11 – 1918 у сати 2
II Ивановић
ОБр. 447

По заповести Ком.
Начел. Штаба
Пуков. Миловановић

.....
Командант II армије са ОБр. 23246 од 25. ов. м. јавља да је француска влада решила да свуда, где окупација има међусавезнички карактер, сваки од савезника иставља своју заставу, а наше трупе своју.

Ово се доставља команданту ради знања и управљања.

Преписати
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Достављено:
Кдту Српских и Југослов. трупа Котор
Кдту II Југослов. пука
Кдтима места – Цетиње, Бар, Котор, Ријека, Вир-Пазар, Будва.

Команда Српских и Југослов.
Трупа у Боки Которској.
Бр. 39
Команданту Јадранских Трупа

На основу телефонског наређења од 21. о. мца подносим следећи извештај:

У Боку Которску рачунало се обалски одсек од Дубровника до Будве.

У Херцеговном постоји заповедништво ратне луке Боке Которске. Заповедник је ђенерал Лешић. Штаб му је формиран као код нас у дивизиској области – т. ј. постоје одељења по свим гранама.

Како је целокупни ратни материјал у Боки Которској био под овим заповедништвом и одговорни руковоаци су официри и чиновници из овог заповедништва, то заповедништво и функционише као административни орган т. ј. оно исплаћује официре, чиновнике и људство – формирано у југословенске чете, стара се о њиховој исхрани, оделу и т. д.

Дубровник се је издвојио од овог заповедништва, кад је се резервни пешад. капетан Милан Влад. Ђорђевић прогласио за гувернера и о томе известио ђенерала Лешића.

Од тог времена под чијом је управом Дубровник и ко ће бити одговоран за материјал, који се, тамо налази, не зна ни сам ђенерал Лешић.

Према овоме Дубровник би требао да остане под управом заповедништва у Херцег Новом, као што је то и раније било.

2. Југословенски пук изузима храну и остале потребе из појединих слагалишта на прописна требовања за све своје јединице и оне у Црној Гори.

Југословеске чете, које стоје непосредно под заповедништвом у Херцег Новом, плаћају се по 5 круна дневно, поред хране и одела; то је као нека врста народне гарде употребљене за чување разних магацина.

Распоред њихов следећи је:

У Котору две чете 430 људи, 1 телефонско одељење; у Доброти 16 људи, у Ораовац 30 људи, у Пули 18, у Прчању 12, у Столиву 8, у Лепетане 12, у Ластви 35, у Тивту 90, у Богдашину 35, у Рисан 20, у Грковац 50, у Херцег Нови 250, у Зеленики 50, у Јели 30, у Ошици 25, у Љуштици 50, у Цупорини 30, у Коновљима 100, у Будви 180, у Радовановићу 180, у Ћилипу 100 и у Јовтати 100.

У свим овим местима налазе се и трупе 2. Југословенског пука, такође употребљене за чување ратног материјала и одржање реда.

Распоред њихов следећи је:

1). 3. батаљон: 2. чета са три вода посела је утврђења у рејону општине Кртолске; 3. чета са три вода посада је у Тивту и Ластви; 4. чета: 1 вод даје стражу у Котору и на фору Врмац, 2 вода на форовима у општини Луштичкој и 1 вод као посада у Херцег Новом.

Митраљеско одељење: 1 вод на форовима Пунта д`Остро и Кобила, остатак у Тивту.

2). 1. батаљон: 1. чета у Котору; 2 чета: 2 вода у Рисну, од којих један вод на Црквицама, а држи и фор Вршник; 2 вода у Херцег Новом и Груди.

3. чета: 3 вода у Котору, 1 вод у Радовановићу;

4. чета у Зеленици.

Митраљеско одељење: 2 вода у Рисну; у Рисну још један вод из IV Митраљеског одељења; 1 вод митраљеза у Будви.

Штаб пука, санитарско одељење, вод брдске батерије и вод коњице у Котору.

Бојна комора и Трупна комора у Тивту.

Заповедништво ратне луке Боке Которске наименовано је од владе у Загребу.

На основу наређења Земаљске Владе из Сплита од 21 о. мца по новом Бр. 1541, а које је достављено команданту под Бр. 2 ове команде од 15 о. мца ја имам права и власт решавања свију војничких питања и командовања Југословенским трупама, које се налазе у Боки Которској како се и поступа.

Командант заповедништва Ратне луке г. ђенерал Лешић известио ме је, да ће се по наређењу Владе из Загреба, Југословенске чете отпустити и наредиће се позивање појединих класа на једномесечну вежбу, што је већ и објављено. Позвате су класе од 12-23 године закључно.

Један примерак достављен је команданту II армије.

22. новембра 1918. год.
Котор.

Командант, Пуковник,
Мил. Михаиловић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 455
27. XI. 1918
30/XI/18
Цгњ.

У акта
Комдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Места – Пећ
О. Бр. 79
Команданту Јадранских Трупа

Част ми је известио команданта о следећем:

При својој готовости да се све учини за превоз хране, фуражи или ког другог материјала за јадранске трупе, није се могло много учинити, јер транспортних сретстава није било на расположењу. Заплење-

них коња, који су употребљиви за товар није било, т. ј. оно што има и скупљено је, све је још на лечењу и требаће бар месец дана док се успособи; што је било нешто коња узеле су разне личности и делегације (посланици т. д.) и одвели са собом. Ко год узме коња не враћа га више натраг. Потреба за товарном стоком велика је, сви, већином, долазе до Пећи колима и одавде траже товарну стоку. При пролазу, мештани често отимају стоку, а коње, нарочито. Реквизиција коња била је почетак Арнаутске побуне у коме је морала да се употреби и војска посаде Пећи са артиљеријом и неколико смо села морали потпуно срушити. Арнаути се одметнули у планину, силазе на друмове, пресрећу становништво и пљачкају – дешавају се и убијства, скоро сваки дан те овде – те тамо. Мир и поредак који је у почетку владао – није више. На много места појављују се качаци и претседници општина се жале да их нико не слуша и не „ферма“. Окружни начелник са срескима такође мало шта могу учинити кад се не могу наслонити на силу. Жандармерија је у зачетку, сваки дан је отпуштање и примање, ту су већином људи који су ступили са намером да се што пре и што више нађаре. Без њих би још горе било, морају се трпети, али користи од њих мало.

Војске је мало. Од мог батаљона послао сам 1. чету у Плавље, 2 чете у Беране и Рожај и овде је остала 1. чета. Та чета цела је на стражи. Дошла је једна чета из Ђаковице она је такође сва по стражама, на лицу само митраљеско оделење и артиљерија. У случају какве потребе ја сам потуно немоћан: 1 вод у Дечанима, 2 вода у Ђураковцу и Вел. Истоку и 1 вод у Патријаршији.

Са телефонским везама стојим такође врло хрђаво. Пошта има свега два линијаша, ови линијаши имају да одржавају везу од Пећи до Ђаковице и од Пећи до Митровице. Поред тога оправљали су неколико пута линију преко Рожаја за Андријевицу и од Пећи за Плав. Линија је бивала и готова, али је Арнаути, или чак и Црногорци, прекину, покраду жицу и однесу. Ја немам патрола да је могу чувати, полиција такође. Наређења се издају, али их нико не извршује. Ипак, не гледајући на све тешкоће гледаћемо да се што је могуће више дотури до Подгорице. Од намирница нам је и Митровица узела много, скоро више нема још неко време па ће нестати сасвим. Шаљемо свуда, траже на све стране: Ђаковица, Призрен, Митровица, Приштина.

Начелник Војне Станице, са којим ја стојим само за послове Команде места, а који треба да се за сва надлежна решења обраћа своме претпостављеном старешини, услед тога што је овд. мештанин и трговац, није у стању да одговори своме позиву, јер му недостаје ни потребне за ову дужност спреме, ни ауторитета код грађанских власти. Мајор г. Андеселић, који је одређен за новог начелника војне Станице, није

хтео да прими ову дужност и поднео је рапорт, који сам ја спровео на надлежност, међутим ја нисам имао кога да предложим за ово место. Мајор г. Андеселић појављује се овде у три улоге: 1) као помоћник команданта места, 2) као делегат Јадранских Трупа и 3) као делегат Централног комитета за уједињење. Сада, када би био и начелник Војне Станице његове би се дужности укрстиле.

Пошто је и овде стање несигурно, то се ни транспорти не смеју слати без доброг и јаког обезбеђења, а војника се нема толико на расположењу – доказ релејне станице које су се једног дана саме разишле, не известивши о томе никога.

Молим Команданта да има у виду све ове тешкоће које ова команда има, и види какви су све узроци те се није могло учинити што до данас стоји да се комора уреди.

17. новембра 1918. г.
Пећ

Командант, п. Пуковник
Влад. Љ. Бркић

Команда Јадранских Трупа
О Бр. 461
27. XI. 1918
У акта.
30. XI. 18.
Цтње

ОБр. 461.

Кдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Команда Јадранских Трупа
ОБр. 463.
27. новембра 1918 г.
Подгорица
Комдту срп. и југосл. трупа у Котору
„II југосл. пука
„места.

Сутра 28. ов. м. штаб ове команде премешта се на Цетиње, где ће остати до даљег наређења.

Према овоме све извештаје, почев са 28. ов. м., слати на адресу ове команде на Цетиње. Команданти места упознаће са овим начелнике војних станица и полициске власти.

Преписати
Кмдт, пуковник,
Драг. Милутиновић

Достављено:
Команданту Српских и Југослов. трупа Котор
„ II Југослов. пука
Кдтима Места у Црној Гори.

Slavko BURZANOVIĆ
Ivan LAKOVIĆ

BOŽIDAR BOŽO S. VUKOVIĆ: DOCUMENTS FROM THE
OPERATIONAL ARCHIVE OF THE COMMAND OF THE ADRIATIC
TROOPS FOR NOVEMBER AND DECEMBER 1918

Summary

This collection shows the part of correspondence of col. Dragutin Milutinović, commander of the Serbian Army's Adriatic troops dispatched to Montenegro and Northern Albania, with his superiors in Supreme Command of Serbian Army, his subordinate officers in Podgorica, Skadar and Kotor, as well as different political and social activists in the area. The documents provide a direct insight into realm of relations among different political, military, social and economic stakeholders in the last stages of W.W.I in Montenegro. It was selected and rewritten by Božidar-Božo Vuković, retired colonel, during the 50ies from the originals preserved in the Historical archive of the Ministry of People's Defense (today: Archive of the Armed Forces of Serbia) in Belgrade, according to directive by Jagoš Jovanović, then director of Historical institute in Cetinje. Mentioned collection, comprised of 92 documents, is a part of much larger series, preserved in archival units of National Museum of Montenegro in Cetinje and Historical institute of University of Montenegro in Podgorica. It had been, so far, already used and partially published without mentioning the original collector, but since this folder has remained unknown, this is a first time it's being presented to the wider audience.